

Nr 29.

Ankom till riksdagens kansli den 4 maj 1926 kl. 4 e. m.

Konstitutionsutskottets memorial angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Till konstitutionsutskottet hava på därom hos vederbörande gjord framställning blivit överlämnade de under tiden från och med den 10 januari 1925 till och med den 10 januari 1926 i statsrådet förda protokoll, nämligen över

justitiedepartementsärenden från och med den 12 januari 1925 till och med den 8 januari 1926;

justitieärenden från och med den 16 januari 1925 till och med den 31 december 1925;

utrikesdepartementsärenden från och med den 16 januari 1925 till och med den 7 januari 1926;

försvarsärenden från och med den 16 januari 1925 till och med den 8 januari 1926;

socialärenden från och med den 16 januari 1925 till och med den 8 januari 1926;

kommunikationsärenden från och med den 16 januari 1925 till och med den 8 januari 1926;

finansärenden från och med den 16 januari 1925 till och med den 8 januari 1926;

ecklesiastikärenden från och med den 16 januari 1925 till och med den 8 januari 1926;

jordbruksärenden från och med den 14 januari 1925 till och med den 8 januari 1926; samt

handelsärenden från och med den 16 januari 1925 till och med den 8 januari 1926.

Dessutom hava, efter gjorda framställningar, till utskottet överlämnats *dels* det över justitiedepartementsärenden i statsrådet den 27 mars 1926 förda protokoll angående Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regentens resa till Danmark och huru därunder kommer att med riksstyrelsen förhållas;

dels ej mindre utdrag av de över utrikesdepartementsärenden i statsrådet den 26 februari och den 5 mars 1926 förda protokoll, i vad de angå Sveriges deltagande genom ombud i Nationernas förbunds råds och för-

samlings möten i mars 1926, än även de över samma ärenden i statsrådet den 11 (nr 12) och den 15 (nr 14 och 15) mars 1926 förda protokoll;

dels utdrag av det över utrikesdepartementsärenden i statsrådet den 16 april 1926 förda protokoll, i vad det angår anmälan av skrivelse från riksdagens konstitutionsutskott;

dels utdrag av det över utrikesdepartementsärenden i statsrådet den 30 april 1926 förda protokoll, i vad det angår anmälan av skrivelse från konstitutionsutskottet;

dels det över finansärenden i statsrådet den 19 februari 1926 förda protokoll, i vad det angår bidrag till tackande av kostnaderna för Hans Kungl. Höghet Kronprinsens och Hennes Kungl. Höghet Kronprinsessans tillämnade besök i Amerika;

dels ock det över ecklesiastikärenden i statsrådet den 29 januari 1926 förda protokoll, i vad det angår viss ändring av bestämmelserna rörande resestipendier åt ordinarie lärare och vissa andra tjänstemän vid rikets universitet och karolinska mediko-kirurgiska institutet.

Slutligen hava från utskottet framställningar gjorts även om överlämnande av *dels* det eller de särskilda protokoll, som må hava förts i statsrådet under tiden från och med den 10 januari 1925 till och med den 10 januari 1926 i ärenden angående Sveriges deltagande genom ombud i Nationernas förbunds församling och dess råds möten, samt *dels* det eller de statsrådsprotokoll, som innevarande år må hava förts angående den i pressen omförmälda frågan om uteslutande av uppgifter rörande ordnar ur statskalendern; men har upplysning vunnits, att inga sådana protokoll föreligga.

Vid den granskning av ovan omförmälda protokoll, som i överensstämmelse med grundlagens föreskrift blivit av utskottet företagen och nu fullbordad,

har anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen;

varemot utskottet

funnit följande ärenden vara av beskaffenhet att bära, jämlikt § 107 regeringsformen, hos riksdagen anmälas.

1:o.

Utskottet har under verkställandet av årets granskningsarbete funnit anledning särskilt rikta sin uppmärksamhet på sättet för beredningen och handläggningen av regeringsärenden i den mening regeringsformen avser.

Utskottet har därvid iakttagit dels en viss tendens till förskjutning av ärenden från Kungl. Maj:ts till departementschefernas avgörande, dels en allt starkare framträdande benägenhet att förvandla offentliga hand-

lingar till icke offentliga och betrakta skriftliga yttranden såsom allenast privata minnesanteckningar för muntlig framställning, varigenom icke blott tryckfrihetsförordningens föreskrifter kringgås på ett sätt, som ej kan av utskottet lämnas oanmärkt, utan också den av grundlagarna fordrade konstitutionella granskningen materiellt omöjliggöres.

I tre av utskottet särskilt uppmärksammade fall har så ringa avseende blivit fäst vid grundlagarnas föreskrifter, att utskottet, med allt beaktande av att en viss lättnad i administrationsformerna kan vara önskvärd, icke kunnat undgå att finna vederbörande föredragandes tillvägagångssätt konstitutionellt betänkligt och även ur andra synpunkter olämpligt.

De fall, utskottet funnit anledning här upptaga, äro följande:

a.

[Protokoll över justitiedepartementsärenden den 21 november och den 18 december 1925.]

Av Kungl. Maj:ts den 18 december 1925 givna proposition till riksdagen, nr 8, med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt och det till denna proposition fogade utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 21 november 1925, framgår, att för beredning av detta ärende chefen för justitiedepartementet, statsrådet Nothin »hos regeringsrättens ledamöter gjort förfrågan angående de åtgärder, vilka kunna böra vidtagas i syfte att nå ett snabbare avgörande i regeringsrätten», och att »regeringsrättens äldste ledamot har meddelat mig (statsrådet Nothin), att regeringsrätten efter överläggning funnit sig böra anvisa vissa åtgärder, vilka skulle leda till att ett större antal mål under året kunde föredragas».

I föredragande departementschefens anförande till statsrådsprotokollet av den 21 november 1925 angivas också, med åberopande av vad regeringsrättens ledamöter ansett och ifrågasatt, vissa åtgärder, som i detta avseende vore att taga i övervägande.

Då hithörande spørsmål röra ett ämne av synnerlig vikt för rättsskipningen i vårt land och då detta ämne i hög grad tilldragit sig riksdagens uppmärksamhet, har riksdagens konstitutionsutskott funnit sig böra inhämta fullständiga upplysningar om allt vad i detta avseende förekommit.

I sådant syfte anhöll konstitutionsutskottet i skrivelse den 8 februari 1926 till statsrådet Karl Schlyter, »att Herr Statsrådet behagade föranstalta om överlämnande till utskottet av samtliga handlingar till ärendena nr 53 a i protokollet över justitiedepartementsärenden den 21 november 1925 och nr 88 i protokollet över samma ärenden den 18 december 1925 angående förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regerings-

rätt ävensom eventuella ytterligare handlingar berörande propositionen nr 8 till innevarande års riksdag i detta ämne».

Sedermera inkom till utskottet en skrivelse av följande innehåll:

»Till herr ordföranden i riksdagens konstitutionsutskott.

Med anledning av Eder i skrivelse den 8 februari 1926 framställda begäran om överlämnande till utskottet av handlingarna till ärendena nr 53 a i protokollet över justitiedepartementens ärenden den 21 november 1925 och nr 88 i protokollet över samma ärenden den 18 december 1925 angående förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt har jag härmed äran meddela, att några handlingar till nämnda ärenden icke finnas.

Däremot har chefen för justitiedepartementet i anledning av sagda skrivelse uppdragit åt undertecknad att överlämna närslutna akt.

Stockholm den 16 februari 1926.

Enligt uppdrag

E. Lindström

t. f. registrator.»

Den i denna skrivelse omförmälda akten består av en skrivelse från regeringsrådet Jarl Ernberg till chefen för justitiedepartementet jämte därtill hörande bilaga. Skrivelsen är av följande lydelse:

»Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet.

I till undertecknad ställd skrivelse den 19 sistlidne juni har Herr Statsrådet anhållit att, med anledning av den avsevärda balansen av hos regeringsrätten anhängiga mål, före den 1 nästkommande oktober få sig meddelade yttranden från regeringsrättens ledamöter, huruvida särskilda åtgärder ansåges påkallade för balansens nedbringande, samt i händelse så vore fallet, vilka åtgärder för ändamålet borde vidtagas utan att ökning skedde av regeringsrättens arbetskrafter.

Med föranledande härav hava regeringsrättens ledamöter sammanträtt till överläggning angående de i skrivelsen berörda frågor; och hava därvid samtliga regeringsråd förenat sig om det å härvid fogade bilaga återgivna yttrande, vilket jag härmed har äran att till Herr Statsrådet överlämna.

Stockholm den 30 september 1925.

Vördsammast
Jarl Ernberg.»

Å skrivelsen är gjord en anteckning av följande innehåll:

»Denna handling har av regeringsrådet Ernberg vid personligt besök hos mig överlämnats, med uttrycklig begäran att handlingen, vilken icke blivit i regeringsrättens protokollsförd, ej måtte betraktas såsom en ämbetsskrivelse eller som sådan diarieföras, utan att regeringsrättens ledamöters svar å min skrivelse den 19 juni 1925 måtte få anses avgivet genom muntligt meddelande av regeringsrättens ordförande i överensstämmelse med bilagans innehåll.

Vid förfrågan denna dag har regeringsrådet Ernberg medgivit, att handlingen må tillställas konstitutionsutskottet.

Stockholm den 16 februari 1926.

Torsten Nothin.»

Den ordning för ärendenas beredande till föredragning hos Konungen i statsrådet och för behandlingen av nödiga upplysningar, som jämlikt § 10 regeringsformen skola i och för detta ändamål inhämtas från vederbörande ämbetsverk, vilken här förekommit, är uppenbarligen icke förenlig med grundlagarnas föreskrifter.

Föredragande departementschefen, som den 19 juni 1925 riktat en skrivelse till regeringsrättens äldste ledamot regeringsrådet Jarl Ernberg i syfte att före den 1 oktober samma år få sig meddelade yttranden från regeringsrättens ledamöter, huruvida särskilda åtgärder ansåges påkallade för balansens nedbringande och ett snabbare avgörande i regeringsrätten, åberopar och stöder sig i sitt anförande till statsrådsprotokollet av den 21 november 1925 på de av sagda ledamöter avgivna yttranden och anför därvid, vad i vissa delar av dem »ansetts» och »ifrågasatts». Men den handling, varur dessa upplysningar hämtats och varpå departementschefen sålunda bygger sitt till Konungen givna råd, har denne funnit sig kunna och böra undanhålla offentligheten.

Det borde säga sig självt, att, när en Konungens rådgivare åberopar utlåtanden av ett ämbetsverk eller en myndighet, dessa utlåtanden också skola finnas tillgängliga för alla och envar som saken angår. Fullt tydliga i detta avseende äro också tryckfrihetsförordningens bestämmelser, då det i dess § 2 4:o sägs, att — med de undantag och villkor i sagda grundlag stadgas — skola alla högre och lägre rätters och alla högre och lägre ämbets- och tjänstemäns relationer, memorialer och ämbetsbrev vara offentliga. Något undantag, vad regeringsrätten och dess ledamöter beträffar, uti detta hänseende göres ej i tryckfrihetsförordningen. Fastmera är regeringsrätten liksom högsta domstolen uttryckligen omnämnd i det anförda momentet.

Att, såsom skett, uti justitiedepartementet äsätta den handling, som här är i fråga, beteckningen »Konfidentiell» medför i nu berört avseende ingen ändring. Såsom redan 1921 års konstitutionsutskott, uti dess memorial nr 42, i en annan dechargefråga framhållit, föreligger enligt vår rätt ingen möjlighet att i andra fall än dem som uttryckligen angivas i tryckfrihetsförordningen »förvandla offentliga handlingar till hemliga eller tilldela dem det slags mindre grad av sekretess, som torde få anses avsedd med deras betecknande som 'förtroliga'.»

Lika litet kan en av en domare eller annan ämbetsman framställd begäran, att ett av denne överlämnat skriftligt yttrande, som uti ett ärende avgivits från en domstol eller ett ämbetsverk, ej måtte betraktas såsom en

ämbetskrivelse eller som sådan diarieföras, upphäva skrivelsens egenskap av offentlig handling.

Varthän det kunde leda, därest vid sidan av grundlagens bud en behandling av nu angiven art av de från ämbetsverk och domstolar avgivna yttrandena finge innästla sig, behöver ej närmare utvecklas.

För att ådagalägga detta är det tillräckligt att, i det fall som nu är före, återgiva ett brottstykke ur det av regeringsrättens ledamöter avgivna yttrandet, däri det, efter att dessa ledamöter uttalat sig för regelmässigt användande vid föredragning i regeringsrätten av promemoriemetoden, vidare heter:

»Vidare torde möjlighet böra beredas till ett noggrannare urval av föredragande än som nu understundom kunnat ske. I regel kan det knappast anses lämpligt, att befattning såsom föredragande i regeringsrätten har karaktär av en ordinarie sluttjänst. Här liksom beträffande föredragandena i högsta domstolen torde det vara av stor betydelse att hålla vid liv dessa tjänstemäns intresse att genom presterande av bästa möjliga arbete vinna ökade utsikter till befordran. Lämpligast torde vara att förordna föredragande på begränsad tid mot ett icke oväsentligt arvode såsom tillägg till deras övriga löneförmåner. Regeringsrätten har därför ock redan tidigare under hand gjort framställning i sådant syfte.

Genom en dylik anordning skulle förordnanden såsom föredragande i regeringsrätten med all sannolikhet bliva mera eftersträfvade än hittills. Aspiranter från såväl departementen som dem underlydande verk skulle framkomma och möjlighet till bättre urval därigenom beredas. Härtill skulle i än högre grad bidraga, om en väl vitsordad tjänstgöring såsom föredragande i regeringsrätten kunde meritera till exempelvis expeditionschefsförordnanden.»

Det lär ej kunna bestridas, att vid Kungl. Maj:ts och riksdagens behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 8 av den 18 december 1925 jämväl dessa från regeringsrätten framförda synpunkter bort få komma till synes, belysas och bedömas.

De hava i stället av chefen för justitiedepartementet undanhållits offentlighetens ljus. Vilka synpunkter och vilka hänsyn än må därvidlag hava varit för föredragande departementschefen bestämmande, finner konstitutionsutskottet sig pliktigt att framhålla, det grundlagens ofrånkomliga bud bort framför dem göras gällande.

På grund av vad sålunda anförts har utskottet funnit sig böra hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Nothin.

Närvarande: Herrar Engberg, Strömberg, David Bergström, Thulin, Adolf Dahl, Reuterskiöld, N. J. F. Almqvist*, N. J. M. Svensson, Leander, Larsén, Ljunglund, Sävström*, Magnusson i Tumhult, Vennerström, Bäckström, Borg*, K. A. Westman, Hallén, Forssell och Almqvist i Göteborg.*

* Ej närvarande vid justeringen.

b.

[Protokoll över finansärenden den 11 september 1925.]

Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 bildades i april 1922 med uppgift att medelst stödkrediter underlätta avvecklingen av de svårigheter på kreditväsendets område, vilka uppkommit under den ekonomiska depressionen efter världskriget. Aktiekapitalet utgjorde 5 miljoner kronor och tecknades av vissa banker, vilka erhöilo rätt att erlægga likvid i räntefria depositionsbevis. För verksamhetens möjliggörande tillhandahöll staten genom riksgäldskontoret bolaget en garantifond i obligationer, uppsägbara från innehavarens sida samt förskrivna med 5 procent ränta, till nominellt 50 miljoner kronor. Av styrelsens fem ledamöter skulle ordföranden jämte suppleant utses av Kungl. Maj:t samt två ledamöter med suppleanter av bankofullmäktige, respektive riksgäldsfullmäktige. De två återstående ledamöterna jämte suppleanter skulle utses av aktieägarna.

I februari 1923 (jämför riksdagens skrivelse nr 30) medgavs en höjning från 55 miljoner kronor intill 110 miljoner kronor såsom det högsta belopp, vartill kassans förbindelser efter Kungl. Maj:ts medgivande skulle kunna uppgå. Under de följande åren deltog på grund av särskilda medgivanden av Kungl. Maj:t i enlighet härmed aktiebolaget Kreditkassan i rekonstruktion och avveckling av ett flertal penninginstitut.

Den 10 september 1925 hemställde styrelsen för aktiebolaget Kreditkassan till Kungl. Maj:t om medgivande för kassan att för rekonstruktion av aktiebolaget Nordiska handelsbanken få öka sina förbindelser intill ett belopp av högst 110 miljoner kronor i enlighet med följande skrivelse:

»Till Konungen.

Styrelsen för aktiebolaget kreditkassan av år 1922 får härmed i underdånighet anföra följande.

Genom skrivelse av den 23 mars 1923 från Kungl. finansdepartementet har kreditkassan bemyndigats öka kassans förbindelser till högst 69 miljoner kronor, och har Eders Kungl. Maj:t genom nådig skrivelse av samma dag uppdragit åt kreditkassan att medverka vid avvecklingen av aktiebolaget Svenska lantmännens bank och därvid ikläda kassan förbindelser intill ett belopp av 30 miljoner kronor. Det högsta belopp, vartill kreditkassan för närvarande är berättigad ikläda sig förbindelser, uppgår alltså till 99 miljoner kronor. Sammanlagda beloppet av kreditkassans förbindelser utgör nu omkring 98,500,000 kronor, eller, om härifrån avräknas de omkring 9,500,000 kronor, varmed Stockholms enskilda bank och Skandinaviska kreditaktiebolaget utfäst sig att medverka vid rekonstruktionerna av Smålands enskilda bank och Wermlands enskilda bank, till omkring 89 miljoner kronor. Detta belopp torde eventuellt genom överflyttande till andra penningeinträttningar av tidigare av kassan övertagna engagement kunna nedbringas med 10 å 15 miljoner kronor.

Fråga har nu uppkommit om lämnande av kreditkassans stöd vid rekonstruktion av aktiebolaget Nordiska handelsbanken, och får kreditkassans styrelse härmed i underdånighet anhålla, att Eders Kungl. Maj:t ville medgiva kreditkassan rätt att, för den händelse dylik rekonstruktion med kassans medverkan kommer till stånd, öka kassans förbindelser intill ett belopp av 110 miljoner kronor, eller det högsta belopp, vartill kassans förbindelser enligt av Eders Kungl. Maj:t och riksdagen fattade beslut må kunna uppgå.

Stockholm den 10 september 1925.

Underdånigst

För Styrelsen för aktiebolaget kreditkassan av år 1922.

ANDERS ÖRNE.

Viktor Moll.

H. S. Tamm.»

Medgivande härom lämnades den 11 september 1925 enligt statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, som beträffande här ifrågavarande ärende är av följande lydelse:

»Med föranledande av en av styrelsen för aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 i skrivelse den 10 september 1925 gjord framställning medgiver Kungl. Maj:t, att aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 må för rekonstruktion av aktiebolaget Nordiska handelsbanken öka sina förbindelser intill ett belopp av högst etthundratio miljoner kronor.»

Konstitutionsutskottet infordrade den 26 januari 1926 de till detta ärende hörande handlingarna, men erhöll inga andra handlingar än ovannämnda skrivelse från aktiebolaget Kreditkassans styrelse av den 10 september 1925. Ärendets beskaffenhet liksom sagda skrivelses innehåll föranledde utskottet att avlåta följande skrivelse:

»Herr Statsrådet Karl Schlyter.

I skrivelse till Herr Statsrådet den 26 nästlidna januari anhöll jag på uppdrag av konstitutionsutskottet och å dess vägnar, att Herr Statsrådet behagade föranstalta om överlämnande till utskottet av fullständiga handlingar till ärendet nr 22 i protokollet över finansärenden den 11 september 1925 angående tillstånd för aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 att ikläda sig ytterligare förbindelser. Med anledning härav har utskottet allenast bekommit styrelsens för aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 framställning till Konungen den 10 september 1925. Då emellertid i sagda framställning återopats förhållanden, vilka i densamma icke närmare utvecklats, men vilka för utskottets bedömande av ärendets behandling hos Kungl. Maj:t äro av betydelse, får jag på uppdrag av utskottet och å dess vägnar anhålla, att utskottet måtte erhålla alla handlingar och upplysningar, som vid ifrågavarande ärendes prövning och avgörande varit för Kungl. Maj:t tillgängliga.

Stockholm den 11 februari 1926.»

Då något svar härå ej avhördes, förnyade utskottet sin begäran genom skrivelse av den 9 mars 1926, ställd även denna, till statsrådet Schlyter. Den 18 mars inkom från statsrådet Wigforss följande svar å dessa skrivelser:

»Herr Ordföranden i riksdagens konstitutionsutskott.

Sedan Herr ordföranden på uppdrag av konstitutionsutskottet och å dess vägnar anhållit om överlämnande till utskottet av fullständiga handlingar till ärendet nr 22 i protokollet över finansärenden den 11 september 1925 angående tillstånd för aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 att ikläda sig ytterligare förbindelser, har till utskottet överlämnats en av styrelsen för nämnda bolag den 10 september 1925 gjord framställning i ämnet. Sedermera har Herr ordföranden anhållit, att utskottet måtte erhålla alla handlingar och upplysningar, som vid ifrågavarande ärendes prövning och avgörande varit för Kungl. Maj:t tillgängliga. Med anledning härav får jag meddela, att utöver den skrivelse från bolaget, som redan överlämnats till utskottet, några handlingar eller eljest i skrift avgivna upplysningar ej varit för Kungl. Maj:t tillgängliga vid ärendets prövning.

Stockholm den 15 mars 1926.

Ernst Wigforss.»

Då det av ordalagen i detta svar syntes framgå, att vid ärendets handläggning begagnande av skriftliga handlingar undvikits, och att de för avgörandet nödvändiga upplysningarna måst hava på annat sätt lämnats, infordrade utskottet bestämt besked härom genom följande skrivelse:

»Herr Statsrådet Karl Schlyter.

Vid granskning av statsrådsprotokollen har det i finansdepartementets protokoll av den 11 september 1925 under nr 22 angivna ärende varit ägnat att ådraga sig konstitutionsutskottets synnerliga uppmärksamhet. Konstitutionsutskottet, som utöver en av styrelsen för aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 ingiven kortfattad framställning av den 10 september 1925 icke fått några ytterligare handlingar i ärendet till sig överlämnade och som därav och av ett direkt till utskottet från finansdepartementet insänt meddelande, daterat Stockholm den 15 mars 1926 och undertecknat Ernst Wigforss, måst draga den slutsats, att finansdepartementets behandling av och Regeringens den 11 september 1925 fattade beslut i detta ärende till väsentlig del grundats på i annan än skriftlig ordning erhållna och förebragta uppgifter och upplysningar, får härmed anhålla, det innehållet av de upplysningar, uppgifter och redogörelser, vilka vid ifrågavarande ärendes beredning förelegat och som jämväl vid dess slutliga handläggning inför Kungl. Maj:t i statsrådet torde hava funnits att tillgå i och för ärendets föredragning, måtte — för konstitutionsutskottets sakliga bedömande av detta regeringsärende och dess behandling — genom Herr Statsrådets försorg delgivas utskottet.

Stockholm den 14 april 1926.»

Härpå erhöll utskottet nedanstående svar:

»Till Konstitutionsutskottet.

Med anledning av Eder skrivelse den 14 i denna månad rörande det i finansdepartementets protokoll av den 11 september 1925 under nr 22 angivna ärende angående tillstånd för aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 att ikläda sig ytterligare förbindelser, har jag äran härmed översända tvenne genom finansdepartementets försorg införskaffade promemorior angående upp-

gifter och upplysningar, vilka förebragts under ifrågavarande ärendes beredning men icke tidigare förelegat i skriftlig form. Dessa promemorior äro avsedda att biläggas akten i målet.

Stockholm den 23 april 1926.

K. Schlyter.»

Såsom bilagor till denna skrivelse voro fogade *dels* en skriftlig redogörelse av chefen för bank- och fondinspektionen F. von Krusenstjerna, daterad i april 1926, för vad han före ärendets avgörande muntligen framlagt för departementschefen, *dels* följande skrivelse:

»P. M.

angående Nordiska Handelsbankens rekonstruktion.

Da fråga i september 1925 inom Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 uppkommit rörande ifrågasatt rekonstruktion av Aktiebolaget Nordiska Handelsbanken, inställde sig Kreditkassans då tjänstgörande ordförande, numera Generaldirektör A. Örne, samt dess ledamöter, förste deputeranden i Riksbanken V. Moll och undertecknad, Tamm, på kallelse i statsrådsberedning för att redogöra för frågan i samband med kassans skrivelse till Konungen av den 10 september s. å. rörande rätt för Kreditkassan att ikläda sig förbindelser intill ett belopp av 110 miljoner kronor. Därvid framförde jag muntligen till regeringen följande angående skälen för Kreditkassans deltagande i rekonstruktionen, behovet av frågans skyndsamma avgörande, samt huvuddragen av rekonstruktionsplanen, sådan den i bilagda sammandrag finnes angiven.

Frågan om Nordiska Handelsbankens ställning och en eventuell rekonstruktion hade under loppet av året (1925) måst dryftas på grund av att undan för undan en del av bankens större engagemang tillfölje tidsförhållandena icke längre kunnat på ett tillfredsställande sätt finansieras, utan att fara föreläge att förräntning icke skulle kunna erhållas. Sedan förhandlingar länge förts angående överförande av ett av bankens större engagemang till ett utländskt konsortium, varigenom bankens portfölj kunnat i hög grad lättas, hade dessa förhandlingar under varen 1925 avbrutits utan att leda till önskat resultat, varefter frågan om rekonstruktion blivit aktuell. Efter överläggning med bankinspektören hade flera förslag angående bankens uppgång i andra större banker dryftats, men hade dessa icke lett till någon påföljd. Sedan härefter bankens ställning gjorts till föremål för en ingående undersökning genom tvenne kända framstående finansmän — den ene ledamot i Kreditkassans styrelse — därvid man kommit till det resultatet att en nedskrivning av bankens fonder inklusive aktiekapitalet av mellan 40 à 50 miljoner kronor vore nödvändig, hade saken bragts in för Kreditkassans styrelse. Frågan har där varit föremål för ingående överläggningar dels med bankinspektören, dels med representater för andra banker (rörande möjligheten att sälja vissa Nordiska Handelsbankens kontor m. m.) och hava dessa överläggningar lett till att styrelsen i princip beslutat deltaga i rekonstruktionen. Detta beslut är huvudsakligen föranlett av följande motiv:

1. att banken eljes måste omedelbart inställa sina betalningar, vilket kunde leda till en katastrof;
2. att en sådan skulle medföra betydande förluster utöver redan beräk-

nade, varigenom massor av insättare i banken skulle lida skada, ja, kanske ruineras;

3. att med hänsyn till bankens stora omslutning och dess stora engagemang inom industri och näringar konsekvenserna av en betalningsinställelse icke kunde till sitt omfång beräknas;

4. att en inställd finansiering av genom banken stödda företag, även om de i och för sig vore solventa, skulle föra till sådana svårigheter, att åtskilliga nu goda och legitima affärer kunde bliva ruinerade;

5. att detta måste leda till avsevärda svårigheter — arbetslöshet m. m. — för alla, som nu hade sin utkomst i företag, som vore beroende av banken, samt

6. att allmänhetens uppmärksamhet vore fäst på bankens svårigheter, så att åtskilliga uppsägningar från insättare redan skett och att fara för »rusning» på banken vore överhängande.

Stockholm i april 1926.

H. S. Tamm.

Vid ifrågavarande tillfälle vitsordade undertecknad de av riksgäldsfullmäktigen Tamm lämnade uppgifter.

Victor Moll».

Den i denna promemoria åberopade bilagan innehåller följande:

»Sammandrag av P. M. rörande rekonstruktion av Aktiebolaget Nordiska Handelsbanken.

Rekonstruktionen genomföres på följande sätt:

Det nuvarande Aktiebolaget Nordiska Handelsbanken går i likvidation och en ny bank, benämnd Aktiebolaget Göteborgs Handelsbank, bildas.

Aktiekapitalet i den nya banken uppgår till kr. 20 milj.
varav aktieägare i Nordiska Handelsbanken, genom överlåtande
av sina aktier i denna bank erhålla kr. 10 milj.
Resterande kr. 10 milj.

nytecknas till pari, till vilken teckning, som garanteras av Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922, nämnda aktieägare hava företrädesrätt.

Ytterligare rörelsekapital anskaffas genom en garanterad teckning av s. k. förlagsbevis till ett belopp av 10 miljoner kronor.

Den gamla bankens aktiekapital uppgår till	kr. 51,150,000
Reservfonden uppgår till	» 3,000,000
Från föregående år balanserade vinstmedel tillika med under 1925 intjänt vinst utgör	ca » 3,000,000
varjämte på grund av avskrivning å obligationer finnes disponibelt ett belopp av	» » 1,000,000
å delcrederefonden kvarstår	» » 1,300,000

Summa kr. 59,450,000.

Följande avskrivningar företagas å den gamla bankens engagements:

Enligt särskild specifikation kr. 12,335,000

Göteborgskontoret:

I huvudsak avvecklade engagement	kr.	2,425,000
Smärre krediter	»	500,000
Underlydande kontor (ej specificerat)	»	240,000

Malmökontoret:

I huvudsak avvecklade engagement	»	105,000
Smärre krediter	»	250,000
Aktieinnehav i A.-B. Thulinverken (i konkurs)	»	500,000

Stockholmskontoret:

I huvudsak avvecklade engagements	»	100,000
Smärre krediter	»	400,000
<i>Fastigheter</i>	»	1,500,000
		kr. 6,020,000
3 större engagements, ej här specificerade	»	21,000,000
Diverse engagements i Stockholm	»	2,000,000
Diverse engagements vid övriga kontor	»	3,000,000
	»	26,000,000
		kr. 44,355,000.
		Rest kr. 15,095,000

Varav	kr.	5,095,000
överförs till en delcrederefond och	»	10,000,000

bilda halva aktiekapitalet i den nya banken.

Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 övertager dessutom följande engagements:

Nom. ca kr. 9,000,000 pref.aktier i Rederi A.-B. Transatlantic till paritsamt
» » » 10,500,000 fordringar hos Forsbacka Järnverks Aktiebolag i likvidation.

Preliminär överenskommelse har träffats med Aktiebolaget Sydsvenska Banken, varigenom denna sistnämnda bank från Aktiebolaget Nordiska Handelsbanken övertager hela dess Skånerörelse, varemot Sydbanken till det nybildade Aktiebolaget Göteborgs Handelsbank överlämnar sin rörelse i Västergötland och i Göteborgs stad.

Aktiebolaget Nordiska Handelsbankens nuvarande rörelse i Stockholm och Uppland avvecklas.

September 1925.»

Av vad sålunda förekommit finner utskottet vara ådagalagt, att ifrågasvarande ärende hos Kungl. Maj:t anmälts till avgörande utan

att föredraganden därvid vare sig till protokollet lämnat några som helst sakupplysningar eller ens någon uppgift, huruvida och i så fall vilka myndigheter i ärendet avgivit yttrande, ej heller därvid haft några skriftliga handlingar i detta ords rättsliga mening att tillgå;

att föredraganden däremot låtit vissa personer vid statsrådsberedning muntligen lämna upplysningar och redogöra för den uppfattning i ärendet, de haft;

att av dessa upplysningar och redogörelser endast de, i den av herrar Tamm och Moll underskrivna, ovan angivna handlingen av april 1926, inom citationstecken ävensom i bilagan anförda uttalanden kunna anses helt återgiva vad under muntlig föredragning vid ärendets beredning anförts; samt

att bank- och fondinspektionens chefs redogörelse såsom endast återgivande ur minnet vad av honom i huvudsak anförts icke kan tillmätas värde såsom urkund vid den konstitutionella granskningen av ärendet.

Utskottet erinrar, att enligt regeringsformen § 10 alla regeringsärenden, innan de hos Konungen i statsråd föredragas, skola beredas av den föredragande genom nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk. Att dessa upplysningar, som skola avgivas under ämbetsansvar, måste skriftligen sammanfattas, är en självklar sak och torde aldrig hava bestritts. Grundlagen förutsätter, för det konstitutionella ansvarets möjliggörande, att föredragning och beslut protokollföras. När i praxis avvikelser från denna regel skett såtillvida, att i protokollen endast intages recit av ärendet, föredragandens hemställan och Kungl. Maj:ts beslut, hava i stället skriftliga handlingar förefunnits, varigenom upplysning kunnat vinnas åtminstone i huvudsak rörande vad som förekommit.

I nu omhandlade ärende hade uppenbarligen bort föreligga ett skriftligt ämbetsutlåtande från bank- och fondinspektionen.

Vad angår de upplysningar, som enligt vad i ärendet framkommit, under beredningen lämnats av herrar Tamm och Moll, finner utskottet dessa hava varit av den avgörande betydelse, att desamma ej bort meddelas allenast muntligt. Med särskild hänsyn till sin skyldighet att verkställa också en materiell granskning av regeringsbesluten hade utskottet bort kunna påräkna, att det vid mottagande av handlingarna i ärendet skulle äga tillgång till dessa upplysningar i autentisk form.

Då sålunda varken beredningen eller föredragningen av detta, i och för sig synnerligen viktiga ärende skett på behörigt sätt, har utskottet ansett nödigt att hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredraganden, t. f. departementschefen, statsrådet Svensson.

Närvarande: Herrar von Geijer, Engberg*, Strömberg, David Bergström, Adolf Dahl, Reuter-skiöld, G. W. Hansson, Stendahl, N. J. F. Almqvist*, Leander, Larsén, Sävström*, Magnusson i Tumhult, Vennerström, Bäckström, Borg*, Forssell, Fast, Svensson i Grönvik och Almqvist i Göteborg.

* Ej närvarande vid justeringen.

c.

Den 22 december 1925 inkom till finansdepartementet en med åberopat protokollsutdrag av den 18 samma månad åtföljd skrivelse av följande innehåll:

»Till Herr Statsrådet och Chefen för kungl. finansdepartementet.

I enlighet med bestämmelserna i den för jourhavande direktören hos Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen utfärdade instruktionen, § 6, får jag härmed vördsamt för Herr Statsrådet anmäla, att jag icke kunnat biträda ett av styrelsen för Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen vid sammanträde den 18 dennes fattat beslut om utbetalande av 20,000 kronor till en i Stockholm arbetande sammanslutning för smugglingens bekämpande såsom bidrag till dess verksamhet under år 1926.

Orsaken till denna min uppfattning, som framgår av närslutna protokollsutdrag, hade jag tillfälle att vid personligt samtal med Herr Statsrådet under gårdagen närmare utveckla.

Stockholm den 22 december 1925.

Erik Bernström,
jourhavande direktör.»

Jämlikt den i skrivelsen åberopade instruktionen, § 6, har den av Kungl. Maj:t för kontroll och tillsyn över Aktiebolaget Vin- & Spritcentralens rörelse och förvaltning utsedda jourhavande direktören att, därest i bolagets förvaltning förekommer något, som kan anses påkalla Kungl. Maj:ts uppmärksamhet, *ofördröjligen* därom göra anmälan hos chefen för finansdepartementet.

Enligt utskottets mening åligger det chefen för finansdepartementet att, då jourhavande direktören till honom gör anmälan om något, som i bolagets förvaltning förekommit av beskaffenhet att anses påkalla Kungl. Maj:ts uppmärksamhet, inför *Kungl. Maj:t* föredraga en sådan anmälan. Emellertid har, såsom utskottet inhämtat, ifrågavarande av jourhavande direktören till chefen för finansdepartementet ingivna skrivelse icke föredragits inför Kungl. Maj:t i statsrådet. I varje fall synes anledning hava förefunnits att upptaga detta ärende, innan frågan om förordnande av representanter för Kungl. Maj:t i bolagets styrelse och revision avgjordes. Den 26 mars innevarande år hava emellertid de av Kungl. Maj:t utsedda styrelse- och revisionsledamöterna tilldelats nytt förordnande utan att i samband därmed här förevarande spörsmål bragts under Kungl. Maj:ts prövning. Detsamma hade likväl, oavsett vilken uppfattning som i sakfrågan gjort sig gällande, i varje fall måst anses vara av den betydelse, att det bort i behörig tid dragas under Kungl. Maj:ts prövning och därigenom även komma under den granskning, som å riksdagens vägnar åligger konstitutionsutskottet.

Utskottet, som, då sålunda intet beslut av Kungl. Maj:t i ärendet föreligger, saknat erforderligt underlag för prövning av själva sakfrågan, anser,

att ärendet icke blivit behörigen handlagt, och har därför funnit sig böra hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss.

Närvarande: Herrar von Geijer, Engberg, Strömberg, David Bergström. Adolf Dahl, Reuter-skiöld, August Ljunggren*, G. W. Hansson. Larsén, Nils Anton Nilsson, A. W. Johansson. Sävström*, Bäckström. Borg*, Hallén, Björkman i Norrköping. Karlsson i Vadstena. Forssell, Svensson i Grönvik och Almquist i Göteborg.*

* Ej närvarande vid justeringen.

2:o.

År 1925 utkom från tryckeriaktiebolaget Frams tryckeri i Stockholm en skrift benämnd »Armén och flottan. Soldatinstruktion. 1925 års upplaga». Denna skrift innehåller uppmaningar till brott och försök att förleda till ohörsamhet emot lag och laga myndighet. Till bestyrkande av detta förhållande må följande brottstycken ur skriften återgivas.

»§ 1. Soldatens uppgift och allmänna skyldigheter.

Skrift, som uppenbarligen åsyftar att utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller eljest undergräver krigslydnaden inom den borgerliga armén, skall soldaten sprida bland sina kamrater. Ävenledes skall han aldrig anmäla om han fått kännedom om spridandet av sådan skrift. (Sid. 10.)

Vid krigsfara eller under krig måste varje soldat förstå att icke företa sig något som strider emot det internationella proletariats intressen, utan alltid se till att imperialisternas krig förvandlas till arbetarnas krig mot kapitalistklassen. (Sid. 10.)

§ 2. Soldatens utbildning m. m.

Främst skall soldaten lära sig:
klassmedvetenhet, propagandaverksamheten däri inbegripen;
fälttjänst, i revolutionär socialistisk mening, för att bli en god soldat i den proletära armén;

skjutning, ett användande av vapnen i klasskampens tjänst.

Soldaten skall även lära sig att vid varje tillfälle bedriva revolutionär antimilitär propaganda. Han skall aldrig tappa kontakten med sina klasskamrater i arbetsblusen, utan alltid kämpa på deras sida.

Soldaten är personligen ansvarig för till honom utlämnade antimilitära flygblad och broschyrer. De skall spridas.

Soldaten skall lära sig att iakttaga försiktighet och noggrannhet i sitt revolutionärt antimilitära arbete och icke onödigtvis utsätta sig för förföl-

jelser. Villigt och med noggrant aktgivande på de föreskrifter som den antimilitära propagandan kräver skall soldaten fullfölja de uppgifter som lägges på honom.

Under tiden för sin utbildning (tjänstgöring) är soldaten skyldig utföra revolutionär propaganda bland soldaterna, även sådant arbete som är belagt med straff. (Sid. 11.)

§ 4. *Förmanskap och lydnadsförhållande.*

Inom samma regemente eller motsvarande avdelning är varje krigsman av befäls tjänstegrad kallad soldatens förman. Förman kallas även den, som på grund av behöriga föreskrifter över soldaten innehar ständig eller tillfällig befälsrätt.

Om dessa kommendera soldaterna till handling, som står i strid med arbetarklassens intressen, skall de icke efterföljas.

Soldaten skall ovillkorligen åtlyda alla de instruktioner, krav och intressen inom och utom tjänsten, som överensstämmer med den revolutionära socialismen.

Soldaten skall visa uppmärksamhet, kampvilja och disciplin samt efterkomma alla föreskrifter när det gäller den revolutionärt antimilitära propagandan inom krigsmakten. Soldaten skall åtlyda tillsägelse eller anvisning, som ges honom i det revolutionärt antimilitära arbetet.

Efter fullgjord befallning skall soldaten snarast möjligt meddela det fullgjorda uppdraget till de som gett honom detta. Befallning skall soldaten lyda och fullgöra även om han genom densamma skulle ådraga sig officerarnas hat. Klassdisciplinen står alltid över den militära disciplinen. (Sid. 12 o. 13.)

Enligt tryckfrihetskommitténs detta år avgivna berättelse har kommittén under år 1925 prövat och fastställt fjorton anmälningar om indragning jämlikt § 4 mom. 12 tryckfrihetsförordningen av ifrågavarande skrift. Härigenom torde vara bestyrkt, att skriftens spridning nått avsevärd omfattning.

Enligt § 4 mom. 3 tryckfrihetsförordningen åligger det chefen för justitiedepartementet att, då han anser förbrytelser emot denna lag sig yppa — med undantag som här ej komma i beaktande — »skriften ofördröjligen och omedelbart till justitiekanslerns laga åtgärd överlämna».

Det torde vara ovedersägligt, att ifrågavarande skrift innefattar förbrytelse jämlikt § 3 mom. 7 tryckfrihetsförordningen. Förbrytelsens art och omfattning hava varit sådana, att densamma måste anses innefatta fara för manstuktens upprätthållande inom krigsmanskapet och därigenom för en av de oundgängliga grundvalarna för försvarsväsendet. Chefen för justitiedepartementet har alltså, enligt utskottets mening, haft anledning att vidtaga åtgärd jämlikt § 4 mom. 3 tryckfrihetsförordningen. Dylik åtgärd har underlåtits.

Utskottet får för den skull hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeeringsformen mot chefen för justitiedepartementet, statsrådet Nothin.

Närvarande: Herrar von Geijer, Engberg, Strömberg, David Bergström. Adolf Dahl, G. W. Hansson, N. S. Norling*, Leander, P. J. Gustafsson, A. W. Johansson, Sundberg, Sävström. Magnusson i Tumhult, Vennerström, Gustafson i Kasenberg. Borg*, Jeppsson*, Forssell, Fast och Svensson i Grönvik.

* Ej närvarande vid justeringen.

3:o.

[Protokoll över socialärenden den 26 september 1925.]

I proposition nr 58 vid 1925 års riksdag framlade Kungl. Maj:t ett förslag till lag om polisväsendet i riket. I överensstämmelse med det av riksdagen i anledning av propositionen fattade beslutet utfärdade Kungl. Maj:t sedermera, den 6 juni 1925, den nu gällande lagen i ämnet.

Till omförmälda proposition var jämlikt Kungl. Maj:ts beslut såsom bilaga fogat ett förslag till polisreglemente för riket. Över detta förslag, som föll inom området för Konungens administrativa lagstiftningsmakt, yttrade sig riksdagen i sin skrivelse nr 262 och framställde härvid mot förslaget — utöver vad som följde av vissa i lagen om polisväsendet vidtagna ändringar — detaljmärkningar i vissa punkter.

Den 26 september 1925 beslöt Kungl. Maj:t på föredragning av chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, att utfärda polisreglemente för riket. De erinringar mot förslaget, som av riksdagen framställts, vunno härvid beaktande. Emellertid infördes — utan att detta föranletts av frågans riksdagsbehandling — i reglementet bestämmelser, som icke förefunnos i det för riksdagen framlagda förslaget. Dessa bestämmelser, som upptagits i 21 § i det av Kungl. Maj:t utfärdade polisreglementet, äro av följande lydelse:

»Myndighet, som äger att tillsätta extra befattningshavare vid polisväsendet, må meddela den som skall ombesörja i 18 § i lagen om polisväsendet i riket omförmäld, på enskild bekostnad anordnad bevakning (*ordningsvakt*) förordnande att utöva den för bevakningens ombesörjande erforderliga polisverksamheten. Sådant förordnande skall ange nämnda verksamhets art och omfattning ävensom under vems förmenskap ordningsvakten skall stå. Förordnande som nu sagts må ej meddelas annan än den, som prövas lämplig att utöva den polisverksamhet varom fråga är och må när som helst återkallas.

Polismyndighet må icke i annat fall än som omförmäles i första stycket meddela förordnande avseende att tillförsäkra annan än befattningshavare vid polisväsendet sådant skydd, som jämlikt 10 kap. 5 § strafflagen tillkommer polisman.»

Utskottet finner innehållet uti 2:dra stycket av 21 § anmärkningsvärt.

Angående de motiv, som föranlett det i detta stycke intagna förbudet för polismyndighet med avseende å tillförsäkrande av skydd, som jämlikt 10 kap. 5 § strafflagen tillkommer polisman, hava inga upplysningar stått utskottet till buds vare sig i statsrådsprotokollet eller i till ärendet hörande handlingar. Dessa sistnämnda handlingar innehålla bland annat till Konungen lämnade uppgifter från överståthållareämbetet och rikets länsstyrelser å de fall, då efter 1919 års utgång förordnande meddelats, vari uttryckligen förklarats, att sådant skydd, som är stadgat i 10 kap. 5 § strafflagen (polismans skydd) skulle tillkomma någon. Av dessa uppgifter framgår, att polismyndigheterna i många fall ansett sig befogade att tillförsäkra enskilda personer polismans skydd, även utan att dessa innehåft polistjänst. Såsom exempel på sådana fall må nämnas, att skydd, varom nu är fråga, tilldelats omnibuskontrollör, saluhallsinspektör, hallförman, tillsyningsmän vid fattigvårds- och nykterhetsnämnd, djurskyddsinspektör, inspektör och förmän hos kyrkogårdsnämnd, schaktmästare hos brostyrelse, av nykterhetsnämnd förordnad hembesökare och passvisitatorer.

Det sålunda tillämpade förfaringsättet är numera, efter tillkomsten av 2 stycket i 21 § polisreglementet, förbjudet, där ej särskilda bestämmelser föreligga.

Då av handlingarna i ärendet framgår, att den befogenhet polismyndigheterna sålunda sedan länge opåtalat utövat varit väl ägnad att gagna det allmänna, synes det utskottet mindre välbetänkt att på administrativ väg häva denna befogenhet utan ersättande bestämmelser. Så mycket mera anmärkningsvärt ter sig förfarandet, då, såvitt handlingarna utvisa, åtgärden vidtagits, utan att någon av de myndigheter, som kunnat beröras därav, blivit hörd angående lämpligheten av åtgärden.

På grund av vad sålunda anförts, anser sig utskottet böra göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Möller.

Närvarande: Herrar von Geijer, Strömberg, David Bergström, Thulin*, Adolf Dahl, G. W. Hansson, Leander, P. J. Gustafsson*, A. W. Johansson, Sundberg, Sävström, Magnusson i Tumhult, Gustafson i Kasenberg, Borg*, Karlsson i Vadstena, Jeppsson*, Sjöström*, Forssell, Fast och Svensson i Grönvik.

* Ej närvarande vid justeringen.

4:o.

[Protokoll över socialärenden den 31 december 1925.]

Den 31 december 1925 entledigade Kungl. Maj:t på därom gjord ansökning disponenten Elis Walfrid Bosæus från honom meddelat förordnande att intill utgången av år 1926 vara arbetsrådets ordförande och chef. Därjämte för-

ordnade Kungl. Maj:t statssekreteraren i socialdepartementet Sigurd Ribbing att, under samtidigt bestridande av sin statssekreterartjänst, under år 1926 vara arbetsrådets ordförande och chef, med rätt för Ribbing att åtnjuta nämnda befattning hos arbetsrådet tillkommande arvode. Med avseende a detta arvode hade Kungl. Maj:t tidigare samma dag föreskrivit, att med ändring av den för arbetsrådet för budgetåret 1925—1926 fastställda stat, enligt vilken till ordföranden och chefen utginge lön, tjänstgöringspenningar och ortstillägg med tillhoppa 15,000 kronor för år, nämnda befattningshavare från och med den 1 januari till och med den 30 juni 1926 skulle åtnjuta arvode med för år räknat 4,000 kronor, varå dock dyrtidstillägg icke skulle utgå.

Samtliga dessa beslut fattades på föredragning av chefen för socialdepartementet statsrådet Möller och i enlighet med dennes hemställan.

Vad härvid gäller förordnandet av statssekreteraren i socialdepartementet att samtidigt vara ordförande och chef i arbetsrådet, finner utskottet föredragandens hemställan vara betänkelig i första hand ur principiell synpunkt. Visserligen har arbetsrådet i betydande omfattning tillagts befogenhet att *slutligt* avgöra frågor, som ankomma på dess handläggning. Men dels föreskriver lagen om arbetstidens begränsning, vilken ju väsentligen bestämmer arbetsrådets verksamhetsområde, att avgöranden i vissa fall skola träffas av Kungl. Maj:t efter denna myndighets hörande, och dels torde få förutsättas, att Kungl. Maj:t även i andra hänseenden kan finna lämpligt att inhämta dess utlåtande. Jämväl åligger det arbetsrådet liksom andra myndigheter att till Kungl. Maj:t ingiva de förslag till anslagsäskanden och de framställningar i övrigt, som rådet finner böra göras hos riksdagen. Regelmässigt komma naturligen dessa av arbetsrådet väckta eller förberedda ärenden att vid Kungl. Maj:ts handläggning tillhöra socialdepartementets föredragning.

Det synes utskottet uppenbart, att den för dylika fall avsedda handläggningen i två instanser förutsätter, att dessa bägge instanser äro av varandra fullt oberoende. Detta kan emellertid icke sägas vara fallet, när en och samma person i sin egenskap av arbetsrådets ordförande deltagar i ärendenas behandling i rådet och i sin ställning som statssekreterare i socialdepartementet äger utöva inflytande på deras handläggning hos Kungl. Maj:t. Därvid förtjänar även uppmärksammas, att i arbetsrådet ordföranden i förhållande till övriga medlemmar har särskilda befogenheter. Enligt den för rådet av Kungl. Maj:t fastställda arbetsordning har ordföranden sig sålunda ålagt att vidtaga åtgärder för komplettering eller utredning i ärenden, som äro beroende på rådets prövning, och äger, där han så finner lämpligt, själv övertaga ärendes beredning och föredragning i rådet. Vid lika röstetal inom detta har han dessutom utslagsgivande votum. Att ett förslag eller utlåtande från arbetsrådets sida alltså i betydande mån kan bliva beroende på ordförandens ställningstagande, gör det nu påtalade förordnandet särskilt anmärkningsvärt med hänsyn till frågor, som skola föreläggas riksdagen, och med vilka ordföranden i sin egenskap av statssekreterare sålunda även inom departementet skall taga direkt befattning. Ett dylikt förhållande förringar

tydligtvis värdet av den garanti för allsidighet i utredningen, som åsyftas med den dubbla prövningen i arbetsrådet och departementet.

Utöver denna principiella synpunkt är att beakta, att de bägge ifrågasvarande befattningarna torde vara så krävande, att bådas eller enderas handhavande lätt kan bliva lidande genom den vidtagna åtgärden. Statssekreterartjänsten i socialdepartementet lär utan tvivel få räknas till de mest arbetstyngda inom centralförvaltningen. Och vad angår omfattningen och vikten av de uppgifter, som åvila ordföranden i arbetsrådet, förtjänar det uppmärksammas, att dessa, tills nu omförmälda förändringar vidtogos, ansetts berättiga till avlöningsförmåner, som ställt denna post i paritet med chefernas i andra centrala verk. Visserligen torde den större stadga i fråga om arbetstidslagens tillämpning och den erfarenhet med avseende å ärendenas handläggning, som vunnits under de gångna åren av arbetsrådets tillvaro, hava minskat dess arbetsbörd. Men ärendenas antal är dock alltjämt ganska betydligt (år 1925 uppgick det till 1,111 st.) och såsom redan delvis antytts har det förutsatts, att ordföranden skall taga en ingående befattning med dessa ärenden. Arbetsordningen för rådet föreskriver ock, att för ordföranden skall vara bestämd viss daglig för allmänhetens mottagande tjänlig tid, ej understigande en timme, och samma arbetsordnings stadgande, att ordföranden skall tillse, att den hos rådet anställda personalen med nit och noggrannhet fullgör sina åligganden, synes även härutöver kräva hans närvaro på arbetsrådets tjänsterum. Även om hänsyn togs till den lättnad i ordförandens arbetsbörd, som numera må hava inträtt, kan utskottet under dylika förhållanden icke finna, att denna chefspost nu bort förenas med statssekreterartjänsten i socialdepartementet.

På grund av det sålunda anförda har utskottet i anledning av berörda förordnande funnit sig böra hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Möller.

Närvarande: Herrar von Geijer, Engberg, Strömberg, David Bergström, Adolf Dahl, G. W. Hansson, N. S. Norling, Leander, P. J. Gustafsson, A. W. Johansson, Sundberg, Sävström, Magnusson i Tunhult*, Gustafson i Kasenberg, Borg*, Karlsson i Vadstena, Jeppsson*, Forssell, Fast och Svensson i Grönvik.*

* Ej närvarande vid justeringen.

5:o.

[Protokoll över eklelesiastikärenden den 31 december 1925.]

Två under åren 1924 och 1925 till Konungen ingivna ansökningar angående rätt att i teologie licentiatexamen medtaga missionshistoria och missionsteori hava rönt helt olika behandling, vilken omständighet tilldragit

sig utskottets uppmärksamhet. Innan utskottet lämnar redogörelse för ifrågavarande ärenden och gången av deras behandling, anser sig utskottet böra erinra om, att behörighet att avlägga teologie licentiatexamen enligt gällande stadga tillkommer den som avlagt teologie kandidatexamen, dimissionsexamen eller teoretisk-teologisk examen. Examensstadgan (§ 14) föreskriver: »Teologie licentiatexamen, vilken är avsedd att ådagalägga djupare och mera omfattande kunskaper i vissa av de fakulteten tillhörande vetenskapsgrenar, avlägges i minst tre av de uti § 3 uppräknade åtta ämnen; skolande bland dessa ämnen ingå minst ett av följande: gamla testamentets exegetik, nya testamentets exegetik, kyrkohistoria och dogmatik.» De i § 3 uppräknade åtta examensämnen äro: 1) teologisk encyklopedi och teologiska prenotioner, 2) gamla testamentets exegetik, 3) nya testamentets exegetik, 4) kyrkohistoria, 5) symbolik, 6) dogmatik, 7) teologisk etik och 8) praktisk teologi med kyrkorätt.

Den första av ansökningarna, vilken inkom till ecklesiastikdepartementet den 1 februari 1924, ingavs av pastorsadjunkten teologie kandidaten E. T. Folke, som anhöll att jämte ämnena teologisk encyklopedi och teologiska prenotioner samt nya testamentets exegetik få i teologie licentiatexamen vid Lunds universitet som tredje ämne medtaga missionshistoria och missionsteori. Ämnet skulle enligt ansökan omfatta den kristna expansionen från nyare tidens början till våra dagar eller med andra ord de katolska och de evangeliska kyrkornas mission under denna tid. Till stöd för ansökan anfördes, att missionsprofessurer funnes vid flera utländska universitet, att i Lund en särskild docent funnes i ämnet och det vore en tidsfråga, då särskilda professorer komme att inrättas i både Uppsala och Lund, att specialiseringar för licentiatexamen ofta hade medgivits inom filosofiska fakulteten, att grundlig kännedom om missionen vore av stort värde för det kyrkliga församlingsarbetet samt att sökanden under 2 $\frac{1}{4}$ års tid verkat som missionär inom svenska missionen i Kina.

Denna ansökan tillstyrktes i yttrande den 4 mars 1924 av teologiska fakulteten i Lund, till vilken ärendet hänvisats. Det framhölls härvid, att fakulteten hade tagit initiativ till insamling av medel för upprättande av en professur i missionshistoria för att detta ämne måtte såsom självständigt bliva inom fakulteten representerat samt att fakulteten på sin tid föreslagit, att en minskning i antalet ämnen i teologie licentiatexamen under vissa villkor skulle åvägabringas.

Teologiska fakulteten i Uppsala, till vilken frågan därefter remitterades, avgav sitt yttrande den 2 maj 1924. I yttrandet, varom beslut fattades med 3 röster mot 2, uttalades, att fakulteten funne den av sökanden angivna litteraturen i missionshistoria otillräcklig som kurs i teologie licentiatexamen och därför på grundvalen av denna kurs icke kunde tillstyrka ansökan men däremot vore beredd att under förutsättning av en av kanslern fastställd studieplan i ämnet tillstyrka medtagandet av missionshistoria med missionsteori som särskilt ämne i teologie licentiatexamen. En medlem av

fakulteten, professor Linderholm, som var av avvikande mening, framhöll i sitt yttrande bland annat, att det vore önskvärt, att, innan ett prejudicerande avgörande i denna examensfråga träffades, en utredning åvägabragtes rörande missionsstudiets vetenskapliga planläggning och omfattning och att bestämmelser utfärdades, som kunde trygga studiets i huvudsak likformiga gestaltning inom de båda teologiska fakulteterna. I detta yttrande instämde en annan medlem av fakulteten, professor Wetter, med viss reservation.

I den 26 maj 1924 avgivet yttrande förklarade sig universitetskanslern instämma i det yttrande, som avgivits av teologiska fakulteten i Uppsala.

Den 17 oktober 1924 beslöt Kungl. Maj:t bifalla den gjorda ansökningen, under förutsättning att prövningen i missionshistoria och missionsteori för rättades av kompetent person, vilkens förordnande såsom examinator blivit av kanslern stadfäst, att denna prövning ägde rum enligt i vederbörlig ordning fastställda examensfordringar och studieplan, samt att sökanden bestred alla med prövningen till äventyrs förenade kostnader. I överensstämmelse med detta beslut utarbetade sedermera de teologiska fakulteterna en studieplan, som den 31 oktober 1924 fastställdes av Kungl. Maj:t; till examinator förordnades docenten i missionshistoria vid Lunds universitet Lindberg. De villkor, som sålunda uppställts, hade därmed blivit uppfyllda.

Den 4 november 1925 ingav missionären teologie och filosofie kandidaten P. Sandegren en till Konungen ställd skrivelse, vari han under åberopande av Kungl. Maj:ts resolution beträffande den av Folke gjorda ansökan anhöll att, med iakttagande av gällande bestämmelser, få såsom tredje ämne i teologie licentiatexamen vid Lunds universitet medtaga missionskunskap, omfattande missionshistoria och missionsteori. Denna ansökan tillstyrktes enhälligt icke blott av teologiska fakulteten i Lund utan denna gång också av teologiska fakulteten i Uppsala i yttranden, avgivna den 19 november, respektive den 15 december 1925, och förordades jämväl av universitetskanslern i yttrande den 19 december samma år.

Den 31 december 1925 föredrogs ansökningen inför Kungl. Maj:t. På hemställan av föredragande departementschefen fann Kungl. Maj:t härvid ej skäl bifalla ansökningen.

Föredragande departementschefens hemställan beträffande den av Sandegren ingivna ansökningen är enligt utskottets mening ur flera synpunkter anmärkningsvärd.

Till en början vill utskottet framhålla, att såsom av de föreliggande handlingarna framgår, de båda refererade dispensärendena äro likartade. Båda de sökande ha tjänstgjort som missionärer och tydligen härigenom letts in på det teoretiska studiet av missionsvetenskapen. Båda ha därjämte med goda vitsord avlagt teologie kandidatexamen. I avseende på vetenskaplig underbyggnad synes Sandegren, vars ansökan avslagits, stå något före Folke; den förre har nämligen jämväl avlagt filosofie kandidatexamen och har därjämte i teologie kandidatexamen erhållit högre betyg än Folke.

De skäl, som kunnat åberopas för bifall till Folkes ansökan, synas därför i än högre grad ha förelegat beträffande Sandegrens ansökan.

Under sådana förhållanden hade, synes det, beslutet beträffande den först ingivna dispensansökningen bort, såsom de år 1924 dissentierande medlemmarna av teologiska fakulteten i Uppsala också förutsatt, anses prejudicerande vid behandlingen av det senare dispensärendet. Detta har tydligen jämväl varit uppfattningen hos de myndigheter, som haft att yttra sig beträffande Sandegrens ansökan; såväl de båda teologiska fakulteterna som universitetskanslern ha reservationslöst tillstyrkt densamma.

Ur principiell synpunkt synes det olämpligt, att i en fråga som denna olika grundsatser tillämpas vid skilda tillfällen. Det osäkerhetstillstånd, som härigenom uppkommer, är ägnat att medföra svårigheter för studiernas planmässiga bedrivande inom ett ämnesområde.

På anförda skäl anser sig utskottet böra hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Olsson.

Närvarande: Herrar von Geijer, Engberg, David Bergström, Thulin, G. W. Hansson, Leander, Larsén, Nils Anton Nilsson*, P. J. Gustafson, A. W. Johansson, Sundberg, Sävström, Magnusson i Tumhult*, Vennerström, Gustafson i Kasenberg*, Bäckström, Borg*, Pehrsson i Göteborg*, Hallén och Svensson i Grönvik.*

* Ej närvarande vid justeringen.

Stockholm den 14 maj 1926.

På konstitutionsutskottets vägnar:

K. von GEIJER.

Reservationer:

A. Vid särskilda punkter i utskottets memorial.

I.

Vid punkten 1:o i utskottets memorial:

1) beträffande punkten 1:o a)

av herrar *Engberg, Strömberg, Thulin, Larsén, Sävström, Vennerström, Borg* och *Hallén*, som anført:

I § 2 4:o tryckfrihetsförordningen återfinnes den viktiga regeln om allmänna handlingars tillgänglighet för envar med rätt att utgiva dem i tryck. Det stadgas där, att alla dylika handlingar utom dem, som i sagda moment finnas undantagna, genast och utan tidsutdräkt skola emot lösen utlämnas åt vem det äskar, antingen han har i saken del eller ej, vid ansvar såsom för tjänstens försummelse, om sådant av någon publik tjänsteman vägras eller obehörigen fördröjes. De i 2 § 4:o tryckfrihetsförordningen avsedda allmänna handlingarna skola sålunda *hållas dem, det äskar, tillgängliga*, men stadgandet innebär icke, att sagda handlingar skola publiceras genom försorg av de i momentet omnämnda myndigheterna, ämbetsmännen m. fl.

Av utskottets motivering synes framgå, att utskottet givit sistnämnda, enligt vår mening felaktiga innebörd åt tryckfrihetsförordningens stadganden. Utskottet låter denna uppfattning komma till synes i olika vändningar; såsom att departementschefen »funnit sig kunna och böra undanhålla offentligheten» den handling, som här är i fråga, eller att de av regeringsrätten framförda synpunkterna hava »av chefen för justitiedepartementet undanhållits offentlighetens ljus». Utskottet gör gällande att »grundlagens ofrånkomliga bud» bort göras gällande framför de synpunkter och hänsyn, som varit för föredragande departementschefen gällande.

Något ofrånkomligt bud finnes icke i grundlagen, att en departementschef skall genom publikation giva offentlighet åt varje handling, som till honom inkommer. Det måste i stället anses tillkomma en departementschef att avgöra, i vilken omfattning han anser publicitet böra givas åt de uppslag och synpunkter i de handlingar, som till departementet inkommit, eller i de upplysningar, som lämnats honom. Det finnes ingenstädes föreskrivet någon

skyldighet för en departementschef att vare sig för allmänheten eller riksdagen framlägga samtliga de handlingar, som ligga till grund för ett Kungl. Maj:ts beslut; obesträtt är allenast att, om någon önskar taga del av en sådan handling, som avses i 2 § 4:o första stycket av tryckfrihetsförordningen, han äger taga del av densamma.

Då handlingen i fråga infordrades av konstitutionsutskottet, överlämnade chefen för justitiedepartementet densamma till utskottet. Han kan således icke tillvitas att hava undanhållit handlingen för den, som äskade densamma. Den omständigheten, att å handlingen fanns med blyerts antecknat ordet »konfidentiellt», är enligt vår mening utan betydelse för frågans konstitutionella bedömande.

Vi kunna icke undgå att finna, att konstitutionsutskottet framställt en rad av påståenden mot departementschefen utan att äga lagligt stöd för dessa påståenden. Då utskottet gör gällande, att »den ordning för ärendenas beredande till föredragning hos Konungen i statsrådet och för behandlingen av nödiga upplysningar, som jämlikt § 10 regeringsformen skola i och för detta ändamål inhämtas från vederbörande ämbetsverk, vilken här förekommit, är uppenbarligen icke förenlig med grundlagarnas föreskrifter», uttalar utskottet en allvarlig beskyllning mot departementschefen utan att härför hava stöd i vad som faktiskt passerat.

Vi konstatera på grundvalen av utskottets egen redogörelse, att händelseförloppet i den påtalade saken är följande, nämligen

att departementschefen inhämtat nödiga upplysningar från regeringsrättsledamöterna — att dylika upplysningar skola skriftligt inhämtas finnes ingenstädes föreskrivet —

att departementschefen i propositionen nr 8 av berörda upplysningar återgivit, vad han funnit av intresse för sakens behandling att återgiva,

att han visserligen icke till det utskott, som handlade sagda proposition, överlämnat de i en av regeringsrättens äldste ledamot överlämnad P. M. sammanfattade upplysningarna, men att han på begäran av konstitutionsutskottet ställt till utskottets förfogande sagda P. M.

I denna handläggning av ärendet från departementschefens sida finna vi intet emot grundlagarnas föreskrifter stridande.

Framhållas må ock, att riksdagen funnit den av departementschefen för Kungl. Maj:ts proposition nr 8 med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt förebragta motiveringen tillfyllestgörande. Ifrågavarande proposition bifölls nämligen av riksdagen.

På grund av vad sålunda anförts, hava vi funnit, att utskottet icke bort göra förevarande anmälan mot statsrådet Nothin.

2) beträffande punkten 1:o b)

av herrar *Engberg, Strömberg, G. W. Hansson, Larsén, Sävström, Vennerström, Borg* och *Fast*, som anförde:

Vid denna punkt har utskottet fogat en anmärkning, enligt 107 § regeringsformen, mot föredraganden, t. f. departementschefen, statsrådet Svensson, för det han vid beredande av ärendet icke iakttagit i 10 § regeringsformen givna bestämmelser. Denna paragraf föreskriver, att alla regeringsärenden skola, innan de hos Konungen i statsråd föredragas, beredas av den föredragande genom nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk. Utskottet förutsätter härvid såsom en självklar sak, att dessa upplysningar skola skriftligen avgivas.

Huruvida utskottet avsett, att de vid punkt 1:o inledningsvis framförda erinringarna skola äga tillämpning även vid punkt 1:o b, torde vara oklart, då olika närvarandeförteckningar finnas vid de skilda punkterna under 1:o.

Vid beredningen av detta ärende har, innan detsamma föredrogs i konselj, hörts då tjänstgörande ordföranden i Kreditkassan, generaldirektör A. Örne, ledamöterna av Kreditkassans styrelse, första deputeranden i riksbanken V. Moll och direktör H. S. Tamm samt chefen för bank- och fondinspektionen, von Krusenstjerna. Vad dessa herrar anförde vid statsrådsberedningen har i tvenne till utskottet överlämnade promemorior med deras namnunderskrifter vitsordats.

10 § i regeringsformen kräver beredning av regeringsärendena men föreskriver icke, att denna beredning skall ske genom skriftliga upplysningars inhämtande.

Det kan mycket väl förekomma ärenden, som äro av den brådskande beskaffenhet, att ett fördröjande med avgörandet, intill dess skriftliga utlåtanden förelågo, vore att åsidosätta rikets sannskyldiga nytta. De uppgifter, Kreditkassan har att fylla, äro av det slag, att det erfordras snabba avgöranden, för så vitt man vill vinna de resultat, för vilkas uppnående Kreditkassan skapades. Då det i förevarande fall gällde att rekonstruera aktiebolaget Nordiska Handelsbanken, måste ett snabbt ingripande ske, för så vitt resultat skulle kunna uppnås.

Kreditkassans organisation ger vid handen, att Kungl. Maj:t och riksdagen avsett att giva åt kassan en smidig och efter ärendenas grannliga natur lämpad organisation.

Kreditkassan har bildats enligt 1910 års lag om aktiebolag. Av styrelsens sammansättning framgår, att statens intressen vid ärendenas beredning och handläggning blivit tillgodosedda. Sålunda utses av styrelsens fem ledamöter en representant för riksgäldsfullmäktige och en för riksbanksfullmäktige, varjämte ordföranden utses av Kungl. Maj:t.

Vid följande tillfällen har Kungl. Maj:t fattat beslut rörande framställningar från aktiebolaget Kreditkassan: Den 29 september 1922 beslutades

rekonstruktion av Smålands Enskilda bank samt den 30 november samma år av Värmlands Enskilda bank. Den 23 mars 1923 lämnade Kungl. Maj:t tillstånd för Kreditkassan att intill ett belopp av högst 110,000,000 kronor ikläda sig förpliktelser för rekonstruktion av kreditanstalter samt att även genom lån medverka till avlyftande av kreditanstalts engagemang. Samma dag medgav Kungl. Maj:t rätt för Kreditkassan att utöka sitt engagemang i Värmlandsbanken intill ett belopp av 32,000,000 kronor. Den 23 mars 1923 lämnades Kreditkassan medgivande att intill högst 30,000,000 kronor medverka till rekonstruktion av aktiebolaget Svenska lantmännens bank.

De anmärkningar, som riktats mot beredningen av ärendet rörande rekonstruktion av Nordiska Handelsbanken, kunde med samma fog framställts mot beredningen av de ärenden, som här uppgivits. Vad som vid beredningen av vissa regeringsärenden måste anses såsom oeftergivligt, ha vi icke kunnat finna vara tillämpligt, då det gällt rekonstruktion genom Kreditkassans medverkan av kreditanstalter, vars ekonomiska ställning tydligen ej medgivit ringaste uppskov.

Vi dela utskottets uppfattning om, att statsrådsprotokollet bort innehålla uppgifter om vilka myndigheter eller personer, som vid ärendets beredning hörts. Vi kunna dock ej finna detta utgöra tillräckliga skäl för en anmärkning enligt 107 § regeringsformen, detta så mycket mindre som statsrådsprotokollen under flera år i regel endast innehållit Kungl. Maj:ts beslut.

3) beträffande punkten 1:o b)

av herrar *Stendahl, David Bergström, Reuterskiöld, N. J. F. Almkvist, Ljunglund, Bäckström, K. A. Westman, Björkman* i Norrköping och *Forsell*, som anförde:

Utöver vad av konstitutionsutskottet under punkt 1:o b) yttrats däri vi i allo instämt, hava vi velat anföra följande:

På sätt i utskottets yttrande under punkt 1:o b) anförts bildades Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 för att under dåvarande kris träda hjälpande emellan genom att efter vissa angivna grunder stödja nödlidande penninginstitut. I första hand skulle insättarnas intressen skyddas och vidare skulle förhindras, att solventa låntagare genom en för stark kreditåtstramning skulle komma i betalningssvårigheter och härigenom öka krisen på penningemarknaden samt då existerande arbetslöshet. Däremot avsågs icke att på statens bekostnad träda hjälpande emellan till fördel för aktieägare i svaga bankföretag, utan avsågs, att aktieägarna i dylika själva skulle taga sin förlust helt och fullt i den mån dylik kunde uppstå. Till yttermera visso utsades alldeles bestämt, att några större förluster för staten genom Kreditkassans verksamhet icke finge uppstå, vilket bland annat tydligt framgår av dåvarande statsrådet Thorssons uttalande i den kungl. propositionen nr 149 av år 1922, där uttryckligen säges: »Till slut vill jag betona, att med hänsyn till de angivna villkoren för kreditgivningen man bör förutsätta, att annan förlust för statsverket än möjligen någon ränteförlust under ett eller annat år ej skulle behöva förekomma», något som synnerligen kraftigt vid ärendets behandling i riksdagen underströks.

Det uppgjorda programmet för Kreditkassans verksamhet tillämpades också, när Aktiebolaget Lantmännens Bank under Kreditkassans medverkan ombildades till Aktiebolaget Jordbrukarebanken. Aktieägarna i den gamla Aktiebolaget Lantmännens Bank måste svara för sin banks engagement med aktiekapital och fonder. Först sedan likvidationen av banken slutförts, skulle aktieägarna erhålla eventuellt uppkommande överskott. Uppstode intet överskott, måste aktieägarna i Lantmännens Bank finna sig i totalförlust.

Vid rekonstruktion av Aktiebolaget Nordiska Handelsbanken ombildades denna bank under Kreditkassans medverkan till Aktiebolaget Göteborgs Handelsbank. Aktieägarna i Aktiebolaget Nordiska Handelsbanken fingo utbyta sina aktier i denna bank om tillsammans cirka kr. 50,000,000 mot aktier i den nybildade Aktiebolaget Göteborgs Handelsbank om tillsammans kr. 10,000,000. Dessutom tillfördes den nybildade Göteborgs Handelsbank från den likviderande Nordiska Handelsbanken en delcrederefond om kr. 5,095,000.

Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 övertog från den likviderande Nordiska Handelsbanken:

Nom. c:a kr.	9,000,000.—	pref. aktier i Rederi A. B. Transatlantic till pari samt
»	»	» 10,500,000.— fordringar hos Forsbacka Järnverks A. B. i likvidation,
»	»	» 10,000,000.— garanterad aktieteckning i den nybildade Aktiebolaget Göteborgs Handelsbank.

Mot ifrågavarande förfarande är intet att anmärka under förutsättning att de av Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 övertagna engagementen icke medföra någon förlust. Uppstår däremot förlust, skulle denna i första hand hava drabbat aktieägarna i Aktiebolaget Nordiska Handelsbanken, vilka vid rekonstruktionen fått tillgodogöra sig icke mindre än kr. 15,095,000.—.

Transatlantics bokslut per den 31 december 1925 visar ett nettöverskott av c:a kr. 483,000.—. Några avskrivningar på den till c:a kr. 48,000,000.— upptagna ångbåts- och motorbåtsflottan ha då icke ägt rum. Någon utdelning till vare sig stam- eller preferensaktieägarna kunde icke äga rum.

Det torde vara klart, att varken stam- eller preferensaktier i ett bolag, visande dylikt resultat, kunna vara värda pari, och att förlustrisk här säkert föreligger.

Beträffande Forsbacka Järnverks aktiebolag i likvidation torde ingen, som något känner till förhållandena, vilja påstå, att detta engagement är utan betydande risk.

Vid rekonstruktion av Aktiebolaget Nordiska Handelsbanken hava således på Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 överförts risker, vilka skulle hava påvilat aktieägarna i den likviderande Nordiska Handelsbanken.

Det borde icke hava varit synnerligen svårt att vid likvidationen av Aktiebolaget Nordiska Handelsbanken finna en lämplig form för att detta också skulle hava skett.

På grund av vad ovan anförts hava vi ansett anmälan enligt § 107 rege-
ringsformen bort framställas mot föredraganden, t. f. departementschefen,
statsrådet Svensson.

4) beträffande punkten 1:o c)

av herrar *Engberg, Strömberg, G. W. Hansson, Larsén, Sävström, Borg, Hallén* och *Karlsson* i Vadstena, som anført:

Den i förevarande punkt av memorialet gjorda anmärkningen grundar
utskottet på den uppfattningen, att vederbörande statsråd varit skyldigt att
inför Kungl. Maj:t föredraga den anmälan, som av jourhavande direktören
i A. B. Vin- och spritcentralen riktats till statsrådet i anledning av bolagets
beslut den 18 december 1925 att tilldela organisationen för smugglingens
bekämpande ett anslag av 20,000 kronor.

Utskottet hävdar alltså, att statsrådet i detta fall ej skall göras ansvarigt
för något *beslut*, utan för uraktlåtenhet att framkalla ett Kungl. Maj:ts be-
slut i frågan. § Redan av den omständigheten, att departementschefen icke
hänskjutit frågan till Kungl. Maj:ts prövning, framgår emellertid, att ären-
dets föredragning i konselj endast skulle ha resulterat i, att den ifråga-
varande anmälan lagts till handlingarne. Någon ändring i själva sakbeslutet
lärer nog ej heller utskottet ha räknat med som en följd av dess föredrag-
ning inför Kungl. Maj:t.

Då emellertid utskottet synes mena, att, alldeles oavsett om Kungl. Maj:t
delat jourhavande direktörens mening i berörda fråga eller ej, departements-
chefens uraktlåtenhet att upptaga anmälningen till konseljbehandling är
grundlagsstridig, gör sig utskottet skyldigt till en *verklig* underlåtenhet
genom att ej hänvisa till i vad mån eller på vilken punkt grundlagens bud
blivit överträdna. Den instruktion, vartill utskottet hänvisat, är en instruk-
tion för jourhavande direktören i A.-B. Vin- och spritcentralen och icke för
statsrådets och chefen för finansdepartementet. Vederbörande direktör har
visserligen skyldighet att ofördröjligen anmäla, bland annat sådant, som *kan
anses* påkalla Kungl. Maj:ts uppmärksamhet. Men då det icke stadgas, att
dylik anmälan skall ingivas till Kungl. Maj:t utan till statsrådet och che-
fen för finansdepartementet, måste häri uppenbart ligga en rättighet för
departementschefen att själv pröva, om anmälan är av sådan art, att *den
kan anses* böra inför Kungl. Maj:t föredragas. Instruktionens ordalydelse
giver tydligt vid handen, att det icke är jourhavande direktören, som genom
sin blotta anmälan faktiskt *avgör*, att densamma skall resultera i ett konselj-
beslut, utan att denna prövning är, såsom sig bör, helt lagd i vederbörande
departementschefs hand.

Då således en anmälan från jourhavande direktören icke i och för sig
kan sägas konstituera någon ovillkorlig skyldighet för departementschefen
att föredraga ärendet inför Kungl. Maj:t och då ej heller utskottet kunnat

uppvisa, att departementschefens diskretionära prövningsrätt i detta fall på något sätt strider mot grundlagens bud, ha vi funnit den mot statsrådet Wigforss gjorda anmälan obefogad.

5) beträffande punkten 1:o c)

av herrar *Adolf Dahl, Nils Anton Nilsson, Forssell* och *Almquist* i Göteborg.

Den av utskottet under punkt 1 mom. c mot statsrådet och chefen för finansdepartementet framställda anmärkningen hava vi biträtt. Därjämte hava vi ansett, att anmärkning bort göras mot statsrådet Wigforss för det han underlåtit att vid föredragning inför Konungen tillstyrka åtgärd, genom vilken ett återupprepande av beslut från styrelsens för aktiebolaget Vin- och spritcentralen sida av sådan art, som omförmäles i jourhavande direktören Erik Bernströms skrivelse till statsrådet och chefen för finansdepartementet av 22 december 1925, kunde förebyggas.

De i saken föreliggande omständigheterna synas oss vara så väl kända, att på dem ett omdöme om föredragande departementschefens hållning i sakfrågan kan grundas.

Enligt vår mening står nämligen styrelsens för aktiebolaget Vin- och spritcentralen berörda beslut i strid med 12 § 4 mom. i gällande förordningen angående försäljning av rusdrycker, enär beslutet i fråga ovillkorligen måste anses innebära en disposition av innebörd att obehörigen föranleda motsvarande minskning av vinstmedel, som jämlikt anförda lagrum skola av aktiebolaget Vin- och spritcentralen tillhandahållas statsverket. Dispositionsrätten över ifrågavarande medel tillkommer riksdagen och icke styrelsen för aktiebolaget Vin- och spritcentralen. Beträffande arten av den åtgärd, genom vilken beslut av omförmäلت slag borde förekommas, kunna givetvis olika utvägar tänkas, exempelvis ändring i instruktionen för statens representanter i bolagets styrelse eller utseende av nya sådana representanter.

Den underlåtenhet, som statsrådet och chefen för finansdepartementet härvidlag låtit komma sig till last, har enligt vår uppfattning bort föranleda till anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen mot statsrådet Wigforss.

6) av herr *Reuterskiöld*, som yrkat, att ytterligare två anmärkningar skulle i denna punkt till belysning göras och i följande lydelse införas under litt.

d.

[Protokoll över eklelesiastikärenden den 29 januari 1926.]

Genom nådigt brev 7 oktober 1921 till statskontoret fastställdes särskilda bestämmelser rörande resestipendier åt ordinarie lärare m. fl. vid universiteten och karolinska medico-kirurgiska institutet. I underdånig skrivelse 12 januari 1926 hemställde kanslersämbetet för rikets universitet om viss ändring av § 6 i dessa bestämmelser, och Kungl. Maj:t förordnade den 29 januari s. å., att

sagda paragraf skulle erhålla viss ändrad lydelse. Expeditionen av detta beslut skedde, »på nådigste befallning» genom ämbetskrivelse från t. f. chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Schlyter, till kanslersämbetet för universiteten, utan att någon kunglig expedition i ärendet utfärdats och utan att enligt infordrade protokollet någon Kungl. Maj:ts befallning meddelats om detta expeditionssätt.

Utskottet vill i anledning härav till en början erinra, att jämlikt regeringsformens § 38 »alla ifrån Konungen utgående expeditioner och befallningar, utom i kommandomål, skola, för att bliva gällande, vara försedda med Konungens underskrift och kontrasignation av vederbörande föredragande, som vare ansvarig, att de instämma med däröver förda protokoll». Detta stadgande är ovillkorligt och avser *dels* att för Konungen skapa en garanti, att inga befallningar utfärdas eller expeditioner utgå utan att tillfälle beretts för Konungen själv att, om han så önskar, kontrollera dessa, *dels ock* att för allmänhet och underlydande myndigheter skapa en garanti såväl beträffande befallningens eller expeditionens äkthet — genom Konungens egenhändiga underskrift — som beträffande dess enlighet med statsrådsprotokollet, d. v. s. att den tillkommit under konstitutionellt ansvar och för ty skall gälla — genom kontrasignationen. Finge en expedition utgå utan att dessa former iakttoges, skulle steget icke bliva långt till den kungliga namnstämpel, som i frihetstiden brukades och missbrukades.

Emellertid har, såsom utskottet till fullo erkänner, anhopningen av regeringsärenden medfört ett oavvisligt behov att förminska antalet expeditioner med egenhändig kunglig underskrift, och ett sådant förminskande har också kunnat i viss utsträckning ske utan att grundlagen trätts för nära. Visserligen är den riktigaste vägen den att genom decentralisation minska antalet regeringsärenden, men även oberoende härav har ett minskande av sagda expeditioner kunnat ske på det sätt, att i varje mål utfärdats allenast en huvudexpedition, varav sedan nödigt antal avskrifter fått utgå, där icke meddelande kunnat genom ämbets- eller departementsskrivelse utsändas angående fattat beslut, såsom t. ex. med fullt fog skett i fråga om rent negativa kungliga beslut, där ingen befallning eller expedition i egentlig mening erfordrats.

Lika litet föreligger, efter utskottets mening, något grundlagshinder för expedition genom ämbets- eller departementsskrivelse utan någon som helst kunglig huvudexpedition, när fråga är om infordrande av yttranden och förslag i ett till departementet inkommet eller utarbetat ärende. Grunden härtill ligger dels i regeringsformens § 10, dels i det därtill sig anslutande nådiga cirkuläret av 18 maj 1849. I praxis bruka dylika expeditioner underskrivas av departementschefen »på nådigste befallning», vilket i och för sig är överflödigt men å andra sidan kan formellt grundas på den generella kungliga befallning, som inneslutes i nyss sagda cirkulär av 18 maj 1849. Samma praxis torde däremot icke äga fog, så vitt fråga är om anhängiggörande på departementschefs initiativ av nytt ärende hos underordnad myndighet, utan bör därvid alltid Kungl. Maj:ts beslut erfordras.

Däremot måste utskottet ställa sig ytterst betänksamt inför den praxis, som sedan några år blivit alltmera allmän, att expedition sker, utan att någon kunglig huvudexpedition föreligger, genom allenast dylik ämbetsskrivelse i vissa ärenden, vilka anses vara av mindre vikt. Gränsen har dock hittills betecknats därav, att alla föreskrifter och stadganden, givna av Kungl. Maj:t, också av Konungen underskrivas, så snart de skolat publiceras i Svensk författningssamling eller de avsett penningmedels utanordnande eller disposition. Utskottet finner redan denna begränsning vara otillfredsställande, i det att principiellt inga Kungl. Maj:ts befallningar och inga av Kungl. Maj:t fattade beslut förplikta någon till hörsamhet och åtlydnad, om de ej utfärdats i den form regeringsformen § 38 stadgat såsom ovillkorlig i alla mål utom kommandomål. Under alla förhållanden måste emellertid fasthållas, att normerande föreskrifter, även om de icke införas i författningssamlingen, och likaså ändringar i föreskrifter, som utfärdats med Konungens underskrift, alltid och utan inskränkning måste expedieras i den ordning, sagda § 38 har anvisat. Varje nytt steg till utvidgande av gränserna för expeditioner utan kunglig underskrift bör beivras och förhindras, så länge grundlagen bibehåller den lydelse den nu har, även om det må anses lämpligt att till behörig utredning snarast upptaga frågan om viss ändring av grundlagens hithörande stadganden.

Efter utskottets uppfattning ger den expedition, som utfärdats beträffande Kungl. Maj:ts ändringsbeslut av 29 januari 1926 angående § 6 i ovan angivna bestämmelser, anledning till erinringar, därför att den — även om den har en del likartade föregångare, ehuru så vitt utskottet känner icke av alldeles samma beskaffenhet — innebär en utvidgning av området för otillåtna genvägar i fråga om expeditioner av Kungl. Maj:ts beslut, i det att de bestämmelser, varom fråga är, dels ursprungligen givits i ett av Konungen underskrivet brev, vari alltså ej bör kunna vidtagas någon ändring utom att detta sker i samma ordning som bestämmelserna från början utfärdats, dels också avse dispositionen av direkta statsmedel eller åtminstone sättet för deras användning.

Härtill kommer, att en expedition »på nådigste befallning», såsom här skett, icke alltid utgör bevis om, att även expeditionen verkligen skett på grund av Konungens personliga befallning, vilket dock uttrycket avser att angiva. Ett annat exempel härpå är den expedition, som »efter nådigste förordnande» utfärdats av statsrådet Schlyter såsom t. f. departementschef angående infordrande av viss utredning rörande av departementschefen väckt fråga om ordensuppgifterna i statskalendern och som icke heller grundats på något statsrådsprotokoll. Tvärtom innehåller, såsom ovan antytts, protokollet i ovan nämnda fall ingenting om en sådan Kungl. Maj:ts befallning, och grundlagsenligt har ingen sådan befallning — då här ej är fråga om kommandomål — kunnat med laga verkan givas utanför konseljen och alltså ej heller utom protokollet. Utskottet finner därför begagnandet av sagda uttryck icke vara i nu föreliggande fall rättsligen grundat.

På dessa skäl, och då utskottet finner angeläget, att de avvikelser från en strikt tillämpning av regeringsformens § 38, som i vissa fall ägt och alltfört synas äga rum, — må vara i väsentlig grad till följd av bristande aktsamhet hos vederbörande expeditionshefer — icke måtte upprepas och än mindre genom en allt slappare praxis utvidgas, har utskottet ansett sig böra göra anmälan enligt regeringsformen § 107 mot t. f. departementschefen, statsrådet Schlyter.

e.

[Protokoll över utrikesdepartementsärenden den 30 april 1926.]

I skrivelse den 14 april 1926 anhöll utskottet hos den av Kungl. Maj:t enligt R. O. § 46 förordnade statsrådsledamoten om överlämnande till utskottet »av dels samtliga statsrådsprotokoll rörande Sveriges deltagande genom ombud i nationernas förbunds råds och församlings möten i mars 1926, dels den korrespondens och de övriga handlingar — såsom skriftväxling mellan regeringen och ombuden samt rapporter från Sveriges beskickningschefer i utlandet — som må hava inverkat på hans excellens utrikesministerns och Kungl. Maj:ts ställningstagande till den därvid förekommande frågan om förbundsrådets reorganisation». Denna uppräkningsform för framställningen valdes av utskottet, därför att utskottet redan då haft erfarenhet av de svårigheter, varmed utskottets begäran om handlingars överlämnande i vissa fall mötts.

Härpå avgavs genom kabinetssekreteraren 21 april 1926 svar, varigenom överlämnades dels å bifogad förteckning angivna statsrådsprotokoll i original eller utdrag — samtliga utan karaktär av särskilda protokoll enligt R. F. § 9 — dels två dossierer handlingar enligt särskild förteckning, vilkas överlämnande »Kungl. Maj:t medgivit» dock »under erinran om den synnerliga vikten av att däri förekommande meddelanden av förtrolig art icke komma till utomstående kännedom», en erinran vars framställande alltid brukat av vederbörande departementschef vid överlämnandet av utrikeshandlingar tillstyrkas, men som visserligen icke därför blir mera konstitutionellt riktig.

Utskottet erhöll samtidigt utdrag av statsrådsprotokollet för 16 april 1926, varav bl. a. framgick, att ministern för utrikes ärenden, i anledning av utskottets begäran, hemställt, »att Kungl. Maj:t ville medgiva att till utskottet måtte överlämnas de handlingar, vilka angivas å en såsom bilaga till detta protokoll fogad förteckning, dock under erinran etc.».

Då utskottet fann denna avfattning av Kungl. Maj:ts medgivande innebära viss oklarhet, hemställde utskottet i skrivelse 27 april 1926 »om upplysning, huruvida härigenom samtliga i ovannämnda skrivelse begärda handlingar tillställts utskottet, och, därest så ej skulle vara fallet, anhålla, att utskottet måtte utbekomma jämväl hittills ej överlämnade handlingar i förevarande ämne».

Till svar härå avsändes 30 april 1926 utdrag av ett statsrådsprotokoll, vari bland annat återgives följande anförande av ministern för utrikes ärendena vid föredragningen av utskottets förnyade begäran: »Med anledning av denna anhållan har Kungl. Maj:t genom beslut den 16 innevarande april på min hemställan medgivit att till utskottet finge överlämnas vissa handlingar, som funnes angivna å en statsrådsprotokollet för nämnda dag bifogad förteckning. I ny skrivelse den 27 april har konstitutionsutskottet anhållit om upplysning — — — ämne. Då Kungl. Maj:ts ovannämnda beslut innefattar en prövning av spörsmålet, vilka handlingar uti ifrågavarande ärende böra till utskottet överlämnas i anledning av dess skrivelse den 14 april, hemställer jag, att utskottets nu förevarande skrivelse icke måtte föranleda annan åtgärd än att till utskottet överlämnas utdrag av detta protokoll.»

Då utskottet, utan uttalad meningsskiljaktighet, fann detta svar innebära, dels att andra handlingar än de till utskottet överlämnade måste finnas, vilka de nu än kunde vara, dels att utskottet icke kunde utfå dem, övergick utskottet till prövning av de, efter de överlämnade handlingarnas granskning, framställda anmärkningsyrkandena, vilka utskottsmajoriteten avskog. När utskottet därefter hade att behandla ett likaledes väckt anmärkningsyrkande i anledning av protokollsutdraget av 30 april, fann utskottsmajoriteten, då sakfrågan redan var avgjord, icke skäl att göra en ifrågasatt tredje framställning till konstaterande, huruvida föredraganden verkligen avsett att tillstyrka förvägrande för utskottet att utfå alla det protokollsförda ärendet rörande handlingar, ehuru en till synes enstämmig mening inom utskottet rådde, att ett sådant förvägrande i och för sig icke kunde av utskottet lämnas opåtalt. Efter min mening hade emellertid en förnyad framställning måst innebära, att utskottet förutsatt antingen att föredraganden icke fattat utskottets mening och önskan att utfå samtliga det anförda protokollsärendet angående handlingar, eller att han obetänkt tillstyrkt deras förvägrande; det senare får över huvud taget icke förutsättas, det förra kan icke förutsättas, då en konungens rådgivare i varje fall måste antagas äga det upplysta förstånd, att han varken kunnat eller velat tolka utskottets hemställan annorlunda än såsom utskottet uppenbarligen menat, nämligen att få samtliga för ärendets bedömande nödiga handlingar till sig överlämnade. Under sådana förhållanden har jag ansett, att utskottet bort utan att påfordra ytterligare beslut göra anmärkning mot föredraganden enligt R. F. § 107 på den grund, att han, emot hittills tillämpad och av honom själv under 1925 års dechargedebatt erkänd praxis, tillstyrkt vägran att utlämna handlingar till ett behörigen protokollfört regeringsärende.

Den fråga, varom 1925 tvist rådde, och vid vars avgörande på sätt, utskottet då krävde, utskottet för sin del fortfarande torde fasthålla och bör fasthålla, var en helt annan, nämligen den, huruvida handlingar kunde infordras i ett utrikesärende, som icke varit i statsråd behandlat. I den reservation som mot utskottets beslut i sagda ärende 1925 avgavs av herr von Geijer m. fl., erkändes också utan förbehåll detta, då däri yttrades

(bet. nr 21 sid. 13), bland annat att »utskottets på 105 § i R. F. grundade rätt att infordra handlingar måste anses begränsad av dessas sammanhang med statsrådsprotokoll, antingen såsom formliga bilagor eller såsom nödiga komplement för uppfattningen av i protokollet upptaget ärende». Utskottet 1925 var sålunda enhälligt i detta hänseende och något frånvikande från denna ståndpunkt har icke heller nu skett, då utskottets avslag å anmärkningsyrkandet torde vara grundat på uppfattningen, att utskottet bort göra en förnyad framställning, innan yrkandet upptagits till avgörande, men av ovan anförda skäl ansett en sådan framställning vid den tidpunkt, då förslaget därom framkom, icke lämplig.

II.

Vid punkten 2:o i utskottets memorial:

1) av herrar *Engberg, Strömberg, G. W. Hansson, N. S. Norling, Sävström, Vennerström, Borg och Fast*, vilka anförde:

Redan i utskottets åberopande av § 107 regeringsformen ligger ett erkännande av att statsrådet och chefen för justitiedepartementet icke brutit mot gällande lag. Ty hade ett dylikt brott förelegat, skulle utskottet nödgats tillämpa § 106 regeringsformen. Utskottet förutsätter alltså, att justitieministern i förevarande fall icke haft grundlagsenlig skyldighet att åtala, men väl fullgiltig anledning att efter diskretionär prövning av fallet anställa åtal. Samtliga justitieministrar synas också ha varit av den mening, att de i dylika fall ha en diskretionär prövningsrätt och icke någon obligatorisk åtalsskyldighet. I de fall, där ett statsråd utövar diskretionär prövningsrätt, gäller enligt sakens natur, att han måste före sitt slutliga ställningstagande överväga och beakta alla de synpunkter, som kunna vara av betydelse. Den omständigheten, att corpus delicti i förevarande fall anses innehålla brottsliga uttalanden, är därvidlag i och för sig icke tillräcklig för att motivera anställande av åtal. I den diskretionära prövningen måste nämligen ingå ett nödigt hänsynstagande till jämväl andra faktorer. Anser man en skrift brottslig och anställer åtal för att näpsa den brottslige, men juryn t. ex. fäller en frikännande dom, så är det uppenbart, att man på sätt och vis kan komma ur askan i elden. Ty i och genom den frikännande domen liksom rättfärdigas det som man förutsatt såsom självklart brottsligt. Det bidrar till att ge ett slags moralisk kraft åt den propaganda, man genom åtalets anställande velat brännmärka. I den mån en justitieminister känner tvekan beträffande framgången för ett dylikt åtal, har han därför skäl att allvarligt ifrågasätta tillrädligheten i att överhuvud anställa åtalet.

Men icke blott om åtalet skulle förmodas kunna resultera i ett frikän-

nande, utan även om det med visshet skulle anses medföra fällande dom, kunde i vissa situationer goda skäl finnas för ifrågasättande av dess tillrädlighet. En dylik situation kan sägas föreligga, därest det är att förutse, att själva åtalsåtgärdens psykologiska effekt blir en onödig och skadlig reklam för det okynne, som gjort sig straffbart. Lika lätt som det teoretiskt mände vara att uppställa satsen, att, varhelst staffbarhet i lagens mening synes uppenbar, där skall också åtal anställas, lika vanskligt är det i praktiken att bringa en sådan sats till tillämpning. Och erfarenhetens vittnesbörd torde ge vid handen, att denna vansklighet icke vållas av lagens beskaffenhet utan helt enkelt av det faktum, att livet och verkligheten motivera överväganden av och hänsyn till en rad faktorer, inför vilka den rätlinjiga tillämpningen av den ovannämnda satsen kommer till korta. Det måste ytterst bli en omdömesfråga, huru man lämpligen bör förfara. I förevarande fall t. ex. är det notoriskt, att reklamen för det påtalade tryckalstret icke bestått av dess upphovsmän, utan av den tidningspress, som gjort affär och sensation av detsamma. Anställande av åtal skulle utan minsta tvivel till denna oförtjänta reklam ha fogat ett lika oförtjänt martyrskap för den litterära skola, ur vilken skriften härrör. Då härtill kommer, att skriftens såsom brottsliga betraktade meningar icke ta sikte på något, som har aktualitet utan på något obestämt framtida, något som tydligen ingår i den bolsjevikiska sektens lära om de yttersta tingen, vill det synas som om förstärkt anledning förefunnits för justitieministern att icke tillgripa större våld än nöden kräver.

I sitt svar på en i andra kammaren framställd interpellation har justitieministern den 20 mars 1926 uttryckligen förklarad, att de huvudsynpunkter, ur vilka han övervägt tillrädligheten av ett åtal, varit hänsynen till statens väl eller eljest allmänt intresse. Det torde näppeligen kunna bestridas, att för en diskretionär prövning av tillrädligheten i åtals anställande i förevarande fall dessa huvudsynpunkter måste bli de vägledande. Redan möjligheten av att juryn skulle avkunna en frikännande dom borde motivera frågan, om statens väl eller eljest allmänt intresse skulle vara betjänta med en dylik eventualitet. Likväl måste framhållas, att även en sådan risk får tagas, därest skriften ifråga anställer en påtaglig skadegörelse, t. ex. i detta fall påtagligt skadar anda och manstukt inom försvarsväsendet. En nödvändig förutsättning för slik skadegörelse är emellertid, att skriften verkligen fått någon nämnvärd spridning bland dem, till vilka den vänder sig. Enligt vad justitieministern i ovannämnda interpellationssvar meddelade, torde broschyren ha blivit indragen vid truppförband, där man sökt utdela den. Vid sådant förhållande lärer väl alltså en av de primära förutsättningarna för skriftens skadegörelse ha varit mycket liten. Det torde då också kunna slutas, att skriften i endast mycket ringa omfattning kunnat tjäna det med densamma avsedda syftet. Ett bevis för att denna slutsats är riktig synes föreligga i de meddelanden, som i ovannämnda interpellationsdebatt gjordes av statsrådet och chefen för försvarsdepartementet. Av dessa meddelanden fram-

gick, att arméfördelningscheferna i gemen vitsorda de värnpliktigas villighet och intresse. Enligt den till försvarsministrernas förfogande stående sist lämnade rapporten från kustflottan (för februari) hade bland en besättning på 1,802 man förekommit en enda bestraffning (vaktarrest). Man har sålunda enligt reservanternas mening rätt att fälla omdömet, att den påtalade skriften varken kunnat åstadkomma eller faktiskt åstadkommit sådan skadegörelse, som motiverat allvarlig farhåga för statens väl eller eljest allmänt intresse.

Reservanterna anse sig även böra med några ord beröra lämpligheten av en anmälan sådan som konstitutionsutskottets mot justitieministern beträffande handläggningen av ett ärende, som utskottet självt erkänner falla under statsrådets diskretionära prövning. I en dylik anmälan saknas objektiv måttstock för omdömet. Utskottet har icke ens till basis för sin anmälan någon fast norm för bedömandet av skriftens brottslighet. I avsaknad av domstols utslag är utskottet redan på denna grundläggande punkt hänvisat till sin egen subjektiva uppfattning. Justitieministern har icke tillåtit sig att uttala något omdöme om skriftens brottslighet. Utskottet åter dekreterar, att skriften är brottslig. Utskottet låter med andra ord sitt subjektiva omdöme om skriftens brottsliga karaktär gälla som redan avkunnad fällande dom av allmän domstol. Ett dylikt tillvägagångssätt är icke förtroendeingivande.

För utskottet existera icke de hänsyn, som justitieministern nödgats taga, då han övervägt tillrädligheten av åtalsvägens beträdande. Den fällande jurydomen förutsattes som självklar. Ty utan denna förutsättning skulle naturligtvis utskottet icke kunna fota sin anmälan mot justitieministern på tesen, att skriften är brottslig. Det förutsattes vidare, att åtalets uteblivande äventyrat lagens helgd och försvarsväsendets effektivitet. Ty medan justitieministern i detta stycke nödgats utifrån synpunkterna om statens väl och allmänt intresse sakligt väga mot varandra nackdelarna av åtals uteblivande och nackdelarna av åtals anställande, har utskottet ansett sig befriat från denna möda. Korteligen: medan justitieministerns diskretionära prövning av åtalsfrågan verkligen varit ett vägande och övervägande av olika hänsyns vikt och betydelse — något för vilket han utförligt redogjort såväl i första kammarens remissdebatt som i interpellationssvaret i andra kammaren — har konstitutionsutskottet löst sin diskretionära prövningsuppgift rörande åtalsfrågan på det enkla sättet, att utskottet, efter att ha satt sig i allmän domstols ställe och ha dekreterat skriftens brottslighet, förklarat åtalets uteblivande ha äventyrat lagens helgd och försvarsväsendets intressen.

Enligt reservanternas oförgrifliga mening bör för övrigt ifråga om åtal på hithörande områden icke lämnas ur räkningen det för ett kultursamhälle livsviktiga intresset, att, så långt intet nämnvärt ohägn för allmänt väl därav vållas, rätten att i tal och skrift fritt uttala sin uppfattning respekteras. Tryckfrihetsåtalens svärd är understundom tveeggat och bör därför hanteras med varsamhet och omsikt. Som god regel skulle reservanterna vilja angiva, att i den justitieministern åvilande värden om tryckfriheten det praktiska

och sunda, statens väl och eljest allmänt intresse lugnt och lidelsefritt övervägande, förnuftets omdöme om tillrådligheten i åtals anställande tillerkännes företräde framför slavisk underkastelse under abstrakta och därför ofta verklighetsfrämmande teorier om plikten till åtals anställande, närhelst och varhelst något straffbart anses föreligga. Även om reservanterna kunna förstå, att uttalanden av det slag, som innehållas i här omskrivna broschyr, måste te sig högst utmanande och att det vid en ytlig betraktelse kan ligga nära till hands att icke blott anse straffbarhet föreligga utan även påkalla åtal, så måste de likvisst med bestämdhet hävda, att vid ett kritiskt vägande av skälen för och mot lämpligheten av åtals anställande de senare falla med ojämförligt större tyngd i vågskålen.

På grund av vad sålunda anförts måste reservanterna finna, att konstitutionsutskottets beslut att i denna punkt mot statsrådet Nothin göra anmälan enligt § 107 regeringsformen icke är sakligt grundat.

2) av herr *Leander*.

III.

Vid **punkten 3:0** i utskottets memorial:

av herrar *Strömberg, Thulin, G. W. Hansson, Sävström, Borg, Karlsson* i Vadstena, *Sjöström* och *Fast*, som anförde:

Utskottet har i denna punkt gjort anmärkning enligt 107 § regeringsformen mot föredragande departementschefen statsrådet Möller, för det han tillstyrkt Kungl. Maj:ts besluta, att vid utfärdandet av polisreglemente för riket införa en helt ny paragraf (21 §), utan att riksdagen eller vederbörande myndigheter blivit däröver hörda.

Denna polisreglementets 21 § är av följande lydelse:

»Myndighet, som äger att tillsätta extra befattningshavare vid polisväsendet, må meddela den som skall ombesörja i 18 § i lagen om polisväsendet i riket omförmäld, på enskild bekostnad anordnad bevakning (*ordningsmakt*) förordnande att utöva den för bevakningens ombesörjande erforderliga polisverksamheten. Sådant förordnande skall angiva nämnda verksamhets art och omfattning ävensom under vems förmansskap ordningsvakten skall stå. Förordnande som nu sagt må ej meddelas annan än den, som prövas lämplig att utöva den polisverksamhet varom fråga är och må när som helst återkallas.

Polismyndighet må icke i annat fall än som omförmäles i första stycket meddela förordnande avseende att tillförsäkra annan än befattningshavare vid polisväsendet sådant skydd, som jämlikt 10 kap. 5 § strafflagen tillkommer polisman.»

Utskottet gör ingen anmärkning mot första delen av ovan omförmälda paragraf, utan riktar anmärkningen mot tillkomsten av sista stycket, vilket utskottet ansett vara av beskaffenhet, att Kungl. Maj:t ej bort, åtminstone ej utan riksdagens hörande, införa dylika bestämmelser, vilka åstadkomma ändring i den rättstillämpning, som på ifrågavarande område blivit genom praxis lagfäst.

Utskottet anser vidare, att denna paragraf i sin nuvarande avfattning icke ger möjlighet till skänkande av det skydd, som 10 kap. 5 § i strafflagen avser (polismans skydd), för sådana personer, vilka för sin tjänsteutövning därav äro i behov, men vilka icke inneha sådant ämbete, tjänst, förordnande eller uppdrag, som strafflagen förutsätter.

Utskottet har icke kunnat bestrida, att polisreglementet är av beskaffenhet att helt falla under Kungl. Maj:ts administrativa lagstiftningsrätt. I kungl. propositionen nr 58 till 1925 års riksdag framhålls, att polisreglementet är av beskaffenhet, att det skall av Kungl. Maj:t i administrativ ordning utfärdas. Mot detta uttalande hade riksdagen intet att erinra, men uttalade vissa önskemål i övrigt rörande innehållet av polisreglementet, vilka önskemål samtliga blivit av Kungl. Maj:t beaktade. Polisreglementet har sålunda ej tillkommit i strid mot någon av riksdagen uttalad önskan.

Vad som förekommit är, att Kungl. Maj:t vid polisreglementets utarbetande funnit behövt införa vissa reglerande bestämmelser, vilkas behövlighet såväl de sakkunniga som Kungl. Maj:t tidigare tydligen förbisett. Att detta varit fallet framgår av innehållet i första stycket av 21 §, vilket avser att reglera vad i 18 § i polislagen sägs. Sista stycket av 21 § i polisreglementet står i intimt samband med första stycket av samma paragraf och ändrar icke dess lagtillämpning, men utgör en klarläggande tolkning av dess innehåll, vilket ansetts påkallat till följd av de missbruk, som på ifrågavarande område förekommit.

Då det här är fråga om en i administrativ ordning utfärdad förordning, torde det ankomma på Kungl. Maj:ts egen prövning, i vad mån myndigheternas hörande över författningsförslaget varit påkallat. Den 13 augusti 1925 infortrade t. f. chefen för socialdepartementet statsrådet Larsson länsstyrelsernas samt överståthållarämbetets yttrande, om och i vilken utsträckning dessa efter 1919 års utgång meddelat förordnanden, varvid lämnats sådant skydd, som är stadgat i 10 kap. 5 § strafflagen (»polismans skydd»). Desslikes anmodades länsstyrelserna att inom sina respektive län infortra liknande uppgifter från samtliga magistrater i städerna. Det rikhaltiga material, som sålunda införskaffades, måste anses vara fullt tillräckligt för att belysa behovet av reglerande bestämmelser på ifrågavarande område.

Utskottet medger självt, att lämnandet av polismans skydd åt personer, vilka ej förordnats som polis eller ordningsmän och vilka ej inrymmas i 10 kap. 5 § strafflagen, saknar laglig grund. Den rättspraxis, varom utskottet talar, synes varit av växlande art och utgör bevis för varthän det kan leda,

när myndigheterna lämna medgivanden, vilka sakna stöd av gällande lag. Att, såsom hittills i vissa fall skett, polismans skydd gives åt personer, vilka icke fylla en polismans uppgifter, måste anses i hög grad betänkligt samt vara ägnat att undergräva aktningen och respekten för ordningsmakten. Bestämmelserna i polisreglementet åstadkomma givetvis ingen ändring av vad som i lag eller administrativa förordningar stadgats, lika litet som innehållet i en administrativ författning kan åstadkomma ändring i strafflagen eller i dess tillämpning.

Vi stödjas i denna vår uppfattning även av det uttalande, som justitieombudsmannen gjort i sin till 1926 års riksdag avgivna ämbetsberättelse.

Under den s. k. kalmarkonflikten beslutade magistraten i Kalmar på hemställan från föreningen Samhällshjälpen att förläna polismans skydd åt icke mindre än 39 namngivna personer, vilka som arbetsvilliga skulle anställas för att biträda vid skötseln av gasverket. Mot detta magistratens beslut begärdes i en av herr A. Berggren i Kalmar inlämnad klagoskrift justitieombudsmannens ingripande. Efter sedan yttranden inkommit från såväl länsstyrelsen i Kalmar län som från magistraten i Kalmar, avlät justitieombudsmannen till sistnämnda myndighet följande ämbetskrivelse:

»Enligt 6 § 1 mom. i kungl. instruktionen den 12 april 1918 för landshövdingarna i rikets län m. fl. är länsstyrelsen länets högsta polismyndighet. I sådan egenskap tillkommer det enligt samma stadgande länsstyrelsen att hava ansvar för och ledning av polisväsendet i länet samt övervaka, att allmän ordning och säkerhet därstädes behörigen upprätthållas och att, i händelse något däremot stridande förekommer, erforderliga åtgärder vidtagas.

Enligt sedvana tillkommer ledningen av polisväsendet i stad, där magistrat finnes men polismästarbefattning ej inrättats, magistraten. En erinran om magistratens handhavande av polisväsendet har gjorts i 53 § av kungl. förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse i stad. Jämlikt 48 § i samma förordning tillsätter magistraten de vid stadens förvaltning anställda tjänstemän och betjante, såvitt ej särskilda författningar eller reglementen stadga annorlunda.

En närmare reglering av magistraternas befogenheter och åligganden med avseende å stadens polisväsende har i många fall givits i särskilda reglementen eller instruktioner. Enligt ett av K. B. i Kalmar län den 14 september 1874 fastställt reglemente för polisen i Kalmar tillkommer sålunda K. B. högsta inseendet över stadens hela polisväsende, under det att den administrativa och disciplinära styrelsen därav tillhör magistraten.

På grund av den befattning med polisväsendet, som sålunda utövas av länsstyrelser och magistrater, har det varit vanligt, att dessa myndigheter, där behov därav ansetts vara för handen, utfärdat förordnanden, enligt vilka personer, ehuru icke anställda vid polisväsendet, tillagts polismans befogenhet och skydd. Regelmässigt torde sådana förordnanden hava tilldelats per-

soner, som inom visst område med avseende å ordningens upprätthållande, förhindrandet av förbrytelser eller eljest skolat utöva verksamhet av polis-tjänsts natur. Då polismans skydd förklarats tillkomma den förordnade, torde därmed avsetts det straffskydd gentemot misshandel, smädelse och missfirmlig gärning, som enligt 10 kap. 5 § strafflagen åtnjutes av tjänstemän m. fl.

Enligt de av magistraten under kommunalarbetarkonflikten i Kalmar den 4, den 6, den 8 och den 10 augusti 1925 meddelade beslut, om vilka här är fråga, har magistraten förordnat, att 39 namngivna personer, vilka genom förmedling av föreningen Samhällshjälps utsetts att tillsvidare biträda, en del vid skötseln av gasverket och de övriga vid renhållningen och andra kommunala arbeten, som vore oundgängligen erforderliga för att samhällets funktioner skulle kunna behörigen fullgöras, i sin omförmälda tjänstgöring skulle åtnjuta polismans skydd och befogenhet.

De sålunda meddelade förordnandena förefalla i flera avseenden anmärkningsvärda. Polismans *befogenhet* synes enligt sakens natur ej böra tilldelas annan än den, som har att utöva en verksamhet, vilken kan hänföras under någon av de samhällsuppgifter, som polisväsendet har till ändamål att bestrida. Och det är tydligen av vikt, att i förordnandet så noga, som omständigheterna medgiva, angivas arten och omfattningen av den polisverksamhet, som den förordnade skall utöva.

Dessa anspråk uppfylla ej de av magistraten i förevarande fall utfärdade förordnandena. Den verksamhet, som under alla förhållanden företrädesvis skolat utövas av de förordnade personerna, nämligen gasverks- och renhållningsarbete med mera sådant, synes ju omöjligt kunna hänföras till polistjänst liksom nämnda verksamhet icke heller eljest torde vara av beskaffenhet att medföra straffskydd enligt 10 kap. 5 § strafflagen. Ett förordnande av innebörd, att den, som utför sådant arbete, därvid skall äga polismans befogenhet, kan uppenbarligen ej göra arbetet till en polisfunktion. Fattade efter ordalydelsen, synas därför förordnandena om polismans befogenhet i förevarande fall vara utan mening.

Därest avsikten till äventyrs varit att åt de förordnade uppdraga att vid förefallande behov upprätthålla ordning på arbetsplatsen, hava förordnandena obestriddligen avsett en polisverksamhet, som i och för sig torde vara av beskaffenhet att kunna motivera ett tilldelande av polismans befogenhet. Ett sådant uppdrag hade likväl då bort tydligt angivas och avgränsas i förordnandena, för att dessa ej måtte föranleda ovissheit om de befogenheter, som tilldelats de förordnade.

Rent sakligt måste emellertid lämpligheten av förordnanden sådana som de ifrågavarande sättas i fråga. Det åligger magistrat att sörja för ordningens upprätthållande i staden. Väl måste medgivas, att det för fullgörandet av denna skyldighet kan, då den tillgängliga polisstyrkan ej är tillfyllest, tänkas vara erforderligt, att magistraten förordnar utanför

densamma stående personer att med polismans befogenhet biträda vid ordningens upprätthållande. På grund av förhållandena vid en arbetskonflikt synes det mig likväl med hänsyn till önskvärdheten av samtliga polisfunktionärers fullständiga opartiskhet böra, såvitt möjligt, undvikas att härtill förordna de arbetsvilliga. I förevarande fall synes dessutom av handlingarna framgå, att förordnandena i främsta rummet föranletts knappast av ett föreliggande behov att i sådan utsträckning som skett utöka polisstyrkan utan snarare därav, att föreningen Samhällshjälp förklarat sig förutsätta en sådan anordning som den vidtagna vid dess tillhandahållande av arbetskraft. I enlighet härmed synas förordnanden hava givits samtliga genom nämnda förening anställda arbetsvilliga och efter allt att döma utan föregående prövning av vars och ens personliga förutsättningar för uppdrag av detta slag. Ett sådant förfarande måste under alla omständigheter anses mindre lämpligt.

Av nyss anförda och andra omständigheter vill det emellertid synas, som om syftet med ifrågavarande förordnanden egentligen icke varit, att de förordnade skulle utöva andra funktioner än dem, som ålegat dem såsom kommunala arbetare i vanlig mening. Förordnandena synas hava utfärdats huvudsakligen för att tillförsäkra de arbetsvilliga i deras arbete polismans *skydd* i mening av straffskydd enligt 10 kap. 5 § strafflagen.

Frågan om vem som åtnjuter sådant straffskydd är avgjord genom nämnda lagrum. Med ledning därav har domstol att vid åtal för brott pröva, huruvida den, mot vilken brottet förövats, är att hänföra till någon av de kategorier, som avses i lagrummet, eller icke. Det tillkommer uppenbarligen icke myndighet att vid sidan av nämnda lagbud tillförsäkra någon dylikt straffskydd. Vad myndighet i sådant avseende föreskriver är icke bindande för domstol. En förklaring från myndighets sida att någon tillägges polismans skydd lärer därför, i den mån vederbörande icke alls äger utöva polismans verksamhet, icke hava någon laglig verkan. I den mån åter någon genom förordnande tillagts polismans funktioner, synes ett tillägg i förordnandet att den förordnade skall äga polismans skydd icke hava annan betydelse än att utgöra en erinran om att straffbudet i 10 kap. 5 § strafflagen omfattar förgripelser mot personer i den ifrågavarande ställningen. En dylik erinran om förhandenvaro av polismans skydd kan tydligen icke anses vara på sin plats, med mindre sådant skydd verkligen enligt lag tillkommer den ifrågavarande personen till följd av den verksamhet, han är satt att utöva.

Efter det ifrågavarande förordnanden av magistraten utfärdats — anförde jag vidare — hade Kungl. Maj:t den 26 september 1925 utfärdat polisreglemente för riket, vilken författning, såvitt stad anginge, trädde i kraft den 1 januari 1926. Då vissa stadganden i detta reglemente syntes ägnade att tjäna till belysning av frågan om riktigt förfarande även tidigare vid

meddelande av förordnande om polismans befogenhet och skydd, hade jag velat i förevarande sammanhang erinra om desamma.

Enligt 18 § i lagen den 6 juni 1925 om polisväsendet i riket skulle polisbevakning kunna anordnas på enskild bekostnad vid visst företag, vid viss tillställning eller eljest i särskilt fall. Enligt 21 § i det nyss omförmälda polisreglementet kunde myndighet, som ägde att tillsätta extra befattningshavare vid polisväsendet, meddela vederbörande förordnande att utöva den för sådan bevaknings ombesörjande erforderliga polisverksamheten. Dylikt förordnande skulle angiva nämnda verksamhets art och omfattning ävensom under vems förmenskap den förordnade ordningsvakten skulle stå. Förordnande finge ej meddelas annan än den, som prövades lämplig att utöva den polisverksamhet, varom fråga vore, och kunde när som helst återkallas. Polismyndighet finge, enligt samma paragraf, icke i annat fall än nu sagts meddela förordnande, avseende att tillförsäkra annan än befattningshavare vid polisväsendet sådant skydd, som jämlikt 10 kap. 5 § strafflagen tillkomme polisman.

Med hänsyn till att vid tiden för de nu ifrågavarande förordnandenas meddelande vägledande bestämmelser saknats, och då praxis i ämnet syntes hava varit ganska växlande, ansåg jag mig kunna låta bero vid att delgiva magistraten ovan angivna synpunkter på frågan.»

Av det anförda framgår, att vad utskottet vill vinna ej kan nås genom ändringar av polisreglementet, såvida ej därförinnan strafflagens bestämmelser omarbetats. De hittills vunna erfarenheterna torde dock ej motivera sådana lagändringar.

Vi ha icke funnit skäl föreligga för den anmärkning enligt 107 § regeringsformen, som utskottet företagit mot föredragande departementschefen statsrådet Möller.

IV.

Vid **punkten 4:0** i utskottets memorial:

av herrar *Engberg, Strömberg, G. W. Hansson, N. S. Norling, Sävström, Borg, Karlsson* i Vadstena och *Fast*, som anført:

I detta ärende finner utskottet det principiellt anmärkningsvärt, att statssekreteraren i socialdepartementet förordnats att, under samtidigt bestridande av sin statssekreteraretjänst, vara ordförande och chef för arbetsrådet. Sammanförandet av två så krävande uppdrag till en och samma person, är enligt utskottets mening oriktigt ur synpunkten, att de ärenden, som beröra arbetsrådets uppgifter, vid föredragning hos Kungl. Maj:t härigenom icke

anses bli föremål för den allsidiga beredning, som äsyftas med den dubbla prövningen i arbetsrådet och departementet.

Även om dessa synpunkter kunna tillmätas ett visst värde, synes det dock, som om föredragande departementschefen kunnat anföra starka sakliga skäl för sin ståndpunkt.

Den lindring i arbetsrådets arbetsbörda, som faktiskt inträtt sedan arbetstidslagarna under en följd av år varit i tillämpning, är, såsom utskottet också medger, betydande. Såsom framgår av Kungl. Maj:ts proposition nr 73 till årets riksdag, har socialstyrelsen föreslagit att, som en följd av arbetsrådets minskade arbetsbörda, rådet i sin nuvarande organisation borde helt försvinna och dess uppgifter övertagas av socialstyrelsen. Att under sådana förhållanden fasthålla vid att arbetsrådets ordförande skulle bibehålla sin förutvarande ställning med avlöningsförmåner, jämställda med chefernas för de centrala verken, synes icke vara i överensstämmelse med strävan att begränsa statens utgifter. Departementschefen synes således i denna del haft mycket goda skäl för sin hemställan.

Vad åter beträffar den omständigheten, att statssekreteraren i socialdepartementet erhållit uppdraget att tillika vara ordförande i arbetsrådet, torde det förhållande, att statssekreterare Ribbing tidigare innehaft sistnämnda uppdrag — och därvid vunnit full förtrogenhet med arbetsrådets uppgifter — utgöra ett praktiskt och tungt vägande skäl för anordningen i fråga.

Vi ha således ej funnit tillräckliga skäl föreligga för att i denna punkt göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen.

V.

Vid **punkten 5:0** i utskottets memorial:

av herrar *Engberg, Thulin, G. W. Hansson, Sävström, Vennerström, Borg* och *Hallén*, som anförde:

Vi kunna icke ansluta oss till utskottets uppfattning, att de båda dispensärendena äro i allo likartade. En jämförelse mellan sökandenas ansökningshandlingar visar tvärtom, att avsevärda skiljaktigheter föreligga. Folke anhöll att få i teologie licentiatexamen medtaga ämnet missionshistoria och missionsteori i en viss av honom uppgiven ämneskombination, nämligen tillsammans med teologisk encyklopedi och teologiska prenotationer samt nya testamentets exegetik. Sandegren anhöll blott att få som tredje ämne medtaga missionshistoria och missionsteori utan att uppgiva vilka andra ämnen han tänkte att medtaga i sin examen. Det förhållandet, att den första sökanden erhållit tillstånd att medtaga missionshistoria och missionsteori i en viss såsom tillfredsställande befunnen ämneskombination, kan icke grundläggas någon rätt för den senare sökanden att få medtaga samma

ämne i vilken som helst ämneskombination han behagar välja. Vidare framgår av ansökningshandlingarna, att Folke uppgivit sig ha tjänstgjort som missionär i Kina över två år, och att han med vittnesintyg från »Kommittén för svenska missionen i Kina» styrkt denna sin uppgift. Sandegren har däremot icke i sin ansökan lämnat någon uppgift och icke heller bifogat något vittnesintyg om längden eller arten av sin missionärsverksamhet. Slutligen lämna de båda sökandenas betygsavskrifter intet stöd för den uppfattningen, att Sandegren skulle å det kunskapsområde, dispensansökningarna gälla, vara likställd med eller, såsom utskottet förmenar, överlägsen Folke. I ämnet kyrkohistoria i teologie kandidatexamen är Sandegren underlägsen Folke, han har blott »icke utan berömd godkänd» mot dennes »med berömd godkänd». Då nu dispensansökan i båda fallen gällt en utbrytning av missionshistorien ur det mera omfattande ämnet kyrkohistoria, kan utskottet icke ha sakligt fog för sitt påstående, att sökanden med det lägre betyget i kyrkohistorien är »i högre grad» förtjänt av dispens än sökanden med det högre betyget i samma ämne.

Vid teologiska fakultetens i Uppsala behandling av Folkes dispensansökan 1924 rådde tvekan om lämpligheten av att utbryta missionshistorien ur kyrkohistorien. Professor Linderholm, med vilken professor Wetter i viss mån instämde, reste allvarliga principiella invändningar mot en dylik utbrytning. Han yttrade bland annat: »Då tyngdpunkten av det vetenskapliga missionsstudiet vid ett svenskt universitet, som ju icke är något missionsinstitut, torde få anses ligga på missionshistorien, och icke på missionsteorien, vill fakulteten erinra därom, att missionens historia utgör en — för övrigt jämförelsevis begränsad — del av kyrkohistorien i dess helhet och att den kristna missionens historia blott i sitt sammanhang med kyrkans allmänna utveckling kan på ett fullt tillfredsställande sätt studeras och bearbetas. Det är därför, vetenskapligt sett, ganska vanskligt att alldeles lösgöra missionshistorien från kyrkohistorien och göra den till en med denna jämbördig disciplin i teologie licentiatexamen. Då vidare fordringarna i de olika licentiatämnena torde böra vara någorlunda lika avvägda, kan det icke heller från denna synpunkt vara riktigt att en begränsad del av ett större examensämne utan vidare brytes ut och får samma examensvärde som ämnet i dess helhet.»

Den omständigheten, att vissa universitetsprofessorer eller universitetsmyndigheter förmodat ett dispensbeslut vara prejudicerande, gör det dock icke till ett prejudikat med kraft att binda statsrådets fria prövningsrätt från fall till fall. För den händelse att en viss dispenspraxis utgestaltats under en längre tid med ett flertal likartade fall kunde skäl finnas för utskottets tal om prejudikat. Men det kan icke anses rimligt, att ett föregående statsråds beslut i ett enda fall skall omedelbart upphöjas till lag och tillmätas förmågan att ovillkorligen bestämma alla efterföljande statsråds handlingssätt. Det kan tänkas, att ett dispensbeslut tillkommit efter stor tvekan och vaeklan hos vederbörande statsråd, att det varit sakligt svagt

motiverat eller att det rent av i sina konsekvenser visat sig olyckligt. Att under sådana förhållanden ge ett dylikt första dispensbeslut karaktären av prejudikat kan icke vara klokt eller gagneligt.

På dessa grunder ha vi ansett, att anmärkning mot statsrådet Olov Olsson icke bort i denna punkt förekomma.

B. Reservationsvis framställda anmärkningsyrkanden.

VI.

[Protokoll över utrikesdepartementsärenden den 26 februari och 15 mars 1926.]

av herrar *Reutersköld, Stendahl, Ljunglund, Björkman* i Norrköping och *Forssell*, vilka anförde:

I statsråd den 26 februari 1926 utsågos och förordnades till Sveriges ombud vid förestående extra mars-mötet med Nationernas förbund hans excellens utrikesministern — tillika ombud i förbundsrådet — samt herrar ledamoten av riksdagens andra kammare förutvarande statsrådet, advokaten J. E. Löfgren och kabinettssekreteraren i utrikesdepartementet, envoyén A. E. M. Sjöborg med envoyén i Bern E. Hennings till suppleant. De för delegaterna och rådsombudet fastställda instruktionerna innehöllo bland annat, att dessa borde verka för Tysklands inträde i förbundet; beträffande rådets sammansättning borde ombuden verka för att Tyskland vid inträde i Nationernas förbund erhöle ständig plats i rådet. »*Andra eventuellt framkommande förslag om ändring i rådets sammansättning må icke av ombuden biträdas*», hette det ordagrant i såväl församlingsdelegaternas som rådsombudets instruktion. Hans excellens utrikesministern erhöle för sina uppdrags fullgörande tjänstledighet från chefskapet för utrikesdepartementet, vilket under hans bortovaro hans excellens statsministern förordnades att förestå.

En mycket vidsträckt offentlighet gavs åt de ombuden meddelade väsentliga föreskrifterna och åt motiveringen för dessa av hans excellens utrikesministern själv vid första kammarens sammanträde den 5 mars. Kammarerna fick veta, att utrikesdepartementet hade förberett ärendet genom sonderingar hos främmande maktens regeringar, vilka enligt handlingarna inlett redan i januari. Hans excellens upplyste bland annat, att sedan tyska regeringen under hösten 1924 vänt sig till samtliga rådsstater med en förfrågan rörande deras ställning till Tysklands inträde i rådet såsom permanent ledamot, så *hade alla de i rådet företrädde staterna förklarat sig beredda att medverka till att Tyskland vid sitt inträde i förbundet erhöle permanent säte i rådet*. Beklagligtvis var detta meddelande — i motsats

till vad hans excellens själv trodde — icke alldeles riktigt. I själva verket hade Brasilien givit åt sin deklaration en sådan form, att eti icke-medverkande till Tysklands inväljande från Brasiliens sida möjliggjordes.

Utän tvivel hade hans excellens utrikesministern bort förskaffa sig direkt kännedom om den brasilianska deklarationen samt underkasta denna en noggrannare prövning än som skett före uttalandet i första kammaren den 5 mars. Hade icke samtliga rådsmakterna klart förbundit sig att rösta för den tyska rådsplatsen i enlighet med de riktlinjer, som angivits i svenska regeringens svar till tyska regeringen den 17 februari 1925 samt rådets skrivelse till tyska regeringen den 14 mars 1925, så måste en på förhand given deklaration från Sveriges sida om bestämd vägran att medgiva någon som helst annan förändring i rådet än den nämnda betraktas som ändamålslös. Principfast ståndaktighet i och för sig förde icke Sverige närmare målet, Tysklands inval, därest någon rådsakt, som ej avgivit fullt klar förbindelse, skulle med sitt veto kunna förhindra detta. Och lika litet kunde svenskt avfall från den deklarerade principen vrida vetovapnet ur händerna på en makt, som ansåge sig vara fri att begagna det, medan däremot ett dylikt avfall givetvis komme att bli betraktat såsom komprometterande för Sverige. Om för övrigt utrikesministern före eller under Genèvemötet haft anledning befara, att ett möjligen tänkbart uppskovsyrkande, framställt av någon Locarnomakt, skulle framkalla ett återtagande av Tysklands ansökan, hade det förefunnits så mycket större skäl att i förväg förvissa sig om Brasiliens ställning, som Brasilien icke tillhörde Locarnomakterna.

Det skall kanske invändas, att det icke var så lätt att misstänka eller genomskåda, att Brasilien i sitt svar till Tyskland 1924 gjort en viss reservation med avseende på sin definitiva röstning. Men i själva verket måste en sådan misstanke ligga synnerligen nära till hands, alldenstund Brasilien under månaderna före extra förbundsmötet framställt förnyade krav för egen del på permanent säte i rådet, vilket enligt handlingarna varit hans excellens utrikesministern synnerligen väl bekant, och även av honom erkänts i hans anförande i första kammaren den 5 mars. Pliktmässig försiktighet borde under sådana omständigheter hava påkallat en särskild undersökning av honom rörande den frågan, huruvida Brasilien hade några rättsliga möjligheter att giva oemotståndligt eftertryck åt sitt krav, innan hans excellens gick att inför hela världen giva en deklaration, som var ägnad att ådraga sig starkaste uppmärksamhet på olika håll och som — efter vad sonderingarna enligt handlingarna otvetydigt givit vid handen — skulle föranleda stora svårigheter för och starka påtryckningar på Sveriges delegater.

Frågan om Brasiliens blivande hållning fick det svenska utrikesdepartementet ytterligare anledning att taga under övervägande omedelbart efter excellensen Undéns avresa till Genève, då Brasilien, efter föregående förfrågningar om Sveriges ställning till dess anspråk, den 7 mars genom sin minister meddelade excellensen Sandler bl. a., att Brasilien fritog sig från

ansvaret för alla ledsamma följder av Sveriges vägran att vid det stundande extra mötet samtycka till Brasiliens krav. Så vitt handlingarna utvisa har excellensen Sandler, som den 9 mars besvarade sist nämnda meddelande, icke underrättat excellensen Undén om denna skriftväxling trots dess uppenbarligen stora betydelse för kännedomen om och uppfattningen av Brasiliens avsikter. Lika litet synes det meddelande, som den 11 mars inkom från svenska ministern i Brasilien med bekräftelse om Brasiliens verkliga mening, hava meddelats till Genève-delegaterna.

Det är knappast antagligt, att den allmänna opinionen skulle med så förtroendefull beredvillighet hava givit utrikesministerns ståndpunktstagande å landets vägnar sitt stöd, om man annat den betänkliga bristfullheten i ärendets beredning. Ännu mindre skulle så blivit fallet, om anledning funnits betvivla hans excellens utrikesministerns förmåga över huvud taget att såsom delegat motstå de påtryckningar, vilka han i viss mån genom sin hållning själv frammanade. Det är allmänt bekant — och bekräftas jämväl till fullo av de aktstycken, varav konstitutionsutskottet blivit i tillfälle taga del — att det extra förbundsmötet, som officiellt började den 8 mars i Genève, till en början allenast var en serie av hemliga sammanträden och personliga underhandlingar. Dessa hemliga sammanträden, vilka den svenska utrikesministern, att döma av hans tidigare uttalanden, måste hava funnit föga tilltalande, medförde inga allvarligare påtryckningar på honom själv under de tre första dagarna. Men därefter inträdde en vändning. En betydande stormaktspolitiker, som tidigare ej varit i tillfälle att göra sitt inflytande helt gällande, trädde i energisk aktion. Sveriges ombud, som klart tillkännagivit sin rättsståndpunkt, fick röna allt starkare yttringar av ett mäktigt motstånd. Brasiliens representant, som dock *förklarade, att han hade bestämda order att rösta mot förverkligandet av det extra mötets ändamål*, därest ej hans nations anspråk godkändes, lovade endast att förfråga sig om möjligheten av ändring i instruktionen, ehuru utan att, som det vill synas, tillika lova att förorda en sådan. Sveriges representant, som däremot hade fullt klart uppdrag att rösta för mötets väsentliga syften, blev nu ett mål för ivriga påverkningar, enär han hade order att motstå förslag, som ej stämde överens med den stora och betydelsefulla huvudavsikten med förbundsmötet. Detta kunde knappast varit honom oväntat efter de tidigare undersökningar han själv låtit anställa, och dock synes det hava varit tillräckligt för att snart hos honom framkalla försök att undgå att behöva uthärda angrepp på en principiellt intagen, i sig själv oantastlig ståndpunkt. Den femte mötesdagen började det bliva bekant, att Sveriges främste delegat, dess utrikesminister, diskuterade ett nedläggande av Sveriges rådsmandat.

Även om hans excellens utrikesministern ansåg sig kunna inleda en sådan diskussion utan att binda Sveriges handlingsfrihet, så syntes den utländska pressopinionen vara av annan mening. I handlingarna omnämnes ett telegram, som den 12 mars sänts från Genève till den politiskt bety-

dande franska tidningen *Le Matin* samt på morgonen den 13 mars vidarebefordrades genom den officiösa Agence Havas till hela världspressen. Det uppgavs däri, att excellensen Undén hade »*inför den enträgna vädjan av vänner bland de ledande personerna inom Andra internationalen*» förklarat sig beredd att nedlägga sin röst och till och med gått så långt, att han erbjudit sig avstå Sveriges tillfälliga rådsplats åt Polen. Denna handling av uppgivelse hade återgivit honom allmän sympati» etc.

Regeringen i Stockholm hade emellertid redan den 13 mars på middagen avfärdat ett telegram, vari den lät Sveriges delegater veta, att den icke vore sinnad ändra den dem givna instruktionen — eller med andra ord avböjde tanken att låta Sveriges mandat i rådet nedläggas, en ståndpunkt som regeringen vidhöll ännu så sent som natten till måndagen den 15 mars.

Föreskriften hörsammades icke. Den svenska Genève-delegationen underhandlade både den 13 och 14 mars om isolerat avstående till annan makt av Sveriges rådsmandat, varöver denna delegation icke hade någon som helst rätt att förfoga. Att en sådan hållning kunde fullföljas betyder även en skärpning av ansvaret för den fungerande chefen för utrikesdepartementet i Stockholm excellensen Sandler, som underlät att trots de oroande rapporterna från Genève vidtaga effektiva mått och steg till instruktionens åttlydande. Huruvida regeringen delgivit utrikesnämnden dessa rapporter och för densamma framlagt frågan om instruktionens komplettering t. ex. genom en föreskrift att, i anledning av underrättelserna från Brasilien, Sveriges delegater skulle avstå från alla vidare förhandlingar, till dess rådet erhållit slutligt besked från Brasilien, därom giva de för utskottet tillgängliga handlingarna ingen upplysning.

Utskottet har, för den skull, sökt att genom framställning till Kungl. Maj:t erhålla rätt att taga del av utrikesnämndens protokoll för vinnande av upplysning i saken, men naturligtvis icke för granskning av dessa protokoll, vilka ej i likhet med statsrådsprotokollen falla under utskottets granskningsrätt. Men då denna framställning av Kungl. Maj:t avslagits, har möjlighet saknats att i antydda avseende erhålla full klarhet.

Emellertid är av handlingarna tydligt, att tillförordnade departementschefen i förhållande till delegaterna inskränkt sig till att framhålla regeringens obenägenhet mot ändring av Sveriges i instruktionen bestämda hållning (telegram 12 och 14 mars). Den 14 mars avlät tillförordnade departementschefen ytterligare en telegrafisk förfrågan, vilken grund funnes för uppgifter i tidningarna rörande andra staters tillbakaträdande; det vill synas, som hade därmed det egentliga uppslaget till förslaget om Sveriges utträde jämte en annan makt givits, i det att excellensen Undéns såväl tidigare rapporter som svar å sagda förfrågan icke givit någon antydan, att delegationen varit på något sätt inriktad på detta förslags förverkligande, snarare tvärtom.

Läget tillspetsades under söndagen den 14 mars, då excellensen Undén i ett telegram, som framkom den 15 på morgonen förklarade sig ej kunna

taga på sitt ansvar någon annan politik än den att låta Sverige avstå sin rådsplats eller låta annan makt få tillfällig sådan, och anhöll om bemyndigande härtill. Tidigt på måndagsmorgonen meddelades i nytt telegram, att Sveriges utträde skulle ske tillsammans med annan makt och att Sverige icke hade annan väg att välja. Innan detta telegram framkommit hade regeringen natten mellan 14 och 15 efter två sammanträden under söndagen vägrat ny instruktion och förklarat sig ärna avstyrka sådan vid utrikesnämndens sammanträde på måndagen den 15 mars. Något som helst svar i anledning av detta regeringens telegram finnes icke i handlingarna, och ej heller något regeringens svar på anförda telegrammen från Genève söndag afton och natten till måndag förrän den 15, efter utrikesnämndens sammanträde, då ny instruktion gavs. Samtidigt med sist nämnda telegram avläts från Genève till regeringen telegrafiskt meddelande dels om Brasiliens fortsatta motstånd, dels därom, att Sveriges ombud i rådet under måndagen förklarat sig hava begärt ny instruktion och förordat Sveriges utträde ur rådet. Redan före det officiella beslutet om ändrade direktiv för Sveriges delegation, hade alltså ett föregripande skett i rådsmötet i Genève den 15 mars på förmiddagen av delegaten excellensen Undén. »Då regeringen på måndagen fattade beslut om kompletterande instruktioner, förelåg ingen sådan situation, att frågan om Sveriges isolerade avgång hade aktuell betydelse», förklarade hans excellens utrikesministern den 24 mars i svenska riksdagen. Han synes anse, att därmed var hans uppträdande i rådet med den ändrade planen för Sveriges demission innan nya direktiv kommit från Stockholm, rättfärdigat. Själv hade han låtit regeringen i Stockholm telegrafiskt veta, vilken politik han kunde taga på sitt ansvar eller icke.

Men det konstitutionella ansvaret kunde den i Genève sysselsatte svenske utrikesministern rättsligen icke taga på sig, utan detta måste stanna på den interimistiske företrädaren i utrikesdepartementet i Stockholm excellensen Sandler.

Konstitutionsutskottet borde emellertid efter vår mening icke ha kunnat undgå att finna, att när Sveriges ombud vid folkförbundets och dess råds möten är Sveriges utrikesminister, vissa betydande konstitutionella olägenheter uppstå, som icke kunna lämnas obeaktade. Å ena sidan gör utrikesministern — med fog — anspråk på att i denna egenskap vara ombud med i viss mån friare händer än andra delegater; å den andra kan han såsom tjänstledig icke formellt uppbära det konstitutionella ansvaret. Det vore måhända för framtiden lämpligare och tillika med utrikesministerns särskilda ställning allt sedan 1809 såsom verklig minister fullt förenligt, att endast partiell ledighet beviljades, så att allenast handläggningen av löpande departementsärenden och föredragningen inför Kungl. Maj:t överlätes till t. f. departementschef, men ledningen och ansvaret för beredningen och handläggningen av ärendena vid mötet kvarstannade hos utrikesministern.

Under nuvarande förhållanden finna vi att utskottet på grund av vad ovan anförts bort göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot

1) hans excellens ministern för utrikesärendena för att han trots de bestämda anledningar, som enligt handlingarna förelegat, *underlåtit* att, innan han uttalade sig på sätt ovan nämnts den 5 mars i första kammaren, söka förskaffa regeringen full visshet om Brasiliens ställning till frågan om Tysklands inväljande på permanent plats i Nationernas förbunds råd; och mot

2) hans excellens statsministern i egenskap av t. f. chef för utrikesdepartementet, därför att denne, som trots sitt vidhållande av den svenska ståndpunkten och sin önskan att delegationen skulle följa sin instruktion, dock *underlät* såväl att hålla delegationen underrättad om de meddelanden, som inlöpte till Stockholm från andra orter än Genève, som att ålägga den det taktiska förfarande, som för detta ändamål kunde varit mest lämpligt, nämligen att helt avvisa alla uppslag om ändringar i Sveriges ståndpunkt, innan full visshet vunnits om Brasiliens ställningstagande till Tysklands inträde i folkförbundet.

VII.

[Protokoll över kommunikationsärenden den 22 maj 1925.]

av herr *David Bergström*, som anförde:

Genom beslut den 31 mars 1924 hade länsstyrelsen i Kalmar län under vissa villkor meddelat Georg Wennergren, Kalmar, tillstånd att tills vidare idka regelbunden yrkesmässig automobiltrafik för personbefordran (linjetrafik) å allmänna vägen från Kalmar över Hagby till Ekenäs. Över berörda beslut hade Kalmar—Torsås järnvägsaktiebolag anförde besvär, under yrkande att Kungl. Maj:t måtte återkalla det Wennergren givna tillståndet. Till följd av särskilda remisser avgåvos utlåtanden i målet av länsstyrelsen den 15 oktober 1924, efter vederbörandes hörande, samt av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 27 februari 1925. Härefter ingåvos särskilda skrifter till Kungl. Maj:t från Wennergren och klagandebolaget.

Kungl. Maj:t fann icke skäl göra ändring i länsstyrelsens beslut.

Detta är allt vad statsrådsprotokollet innehåller i detta ärende. De till ärendet hörande handlingarna utvisa emellertid, att detsamma rymmer åtskilligt, som förtjänar beaktande.

I detta ärende upprullas nämligen hela den viktiga frågan, huruvida icke frågorna om tillstånd att i konkurrens med en järnväg driva *omnibustrafik* å vägsträckor, som löpa alldeles utmed eller intill järnvägen, borde göras till föremål för en noggrannare prövning och ett mera ingående bedömande än på åtskilliga håll torde varit fallet i vårt land.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, framhåller i sitt utlåtande, att den av Wennergren trafikerade vägen går på sträckan Kalmar—Vassmolösa (18 km.) jämlöpande med Kalmar—Torsås järnväg och på sträckan Vassmolösa—Ekenäs (11 km.) på ett medelavstånd av knappt 3 km., samt att järnvägs-

aktiebolaget samtidigt med Wennergren ansökt om tillstånd att bedriva linjetrafik å sträckan Vassmolösa—Ekenäs.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen fortsätter härefter som följer:

»Otvivelaktigt skulle föreliggande trafikfråga kunna fullt tillfredsställande lösas på det sätt, som järnvägsaktiebolaget föreslagit, eller att automobiltrafik ordnas från Ekenäs till Vassmolösa av Kalmar—Torsås järnväg, som därifrån befordrar passagerarna vidare på järnväg till Kalmar. Genom en sådan anordning får man ett naturligt samarbete mellan de två olika trafikmedlen. Skulle däremot omnibuslinjen fortsätta längs järnvägen till Kalmar, uppstode i stället en konkurrens med den för orten i övrigt oundärliga järnvägen, som kunde bliva för denna ödesdiger. När ett järnvägsbolag, som driver en tillräckligt omfattande persontrafik, förklarar sig berett att medelst automobiltrafik självt tillgodose ett trafikbehov, som finnes inom orter å ömse sidor om järnvägen fram till stationer vid denna, och järnvägsbolaget för sagda automobiltrafik ställer sig till efter rättelse av vederbörande länsstyrelse lämnade föreskrifter och fastställda taxor, torde en sådan anordning med hänsyn till alla av trafiken berörda parterers intressen vara att föredraga framför självständiga, konkurrerande, med järnvägen mer eller mindre parallella omnibuslinjer av en stundom tvivelaktig ekonomisk bärighet.

Enligt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens mening har en sådan kombinerad trafikordning, som den nu angivna, genom vilken en befintlig järnväg får utgöra stamlinjen i ett kommunikationssystem, till vilken sedan på lämpligt sätt automobilinjer från sidorna ansluta sig i samtrafik med järnvägen, många fördelar, särskilt om järnvägsbolaget självt, med erkännande av omnibustrafikens nytta, söker att på ett tillfredsställande sätt ombesörja densamma. Statens järnvägars omnibuslinjer i Bohuslän lämna ett gott exempel på en sådan av en järnväg ordnad automobiltrafik, som är ägnad att tillföra järnvägen trafik och att tjäna såsom fortsättning av järnvägen ut i bygderna kring denna.

När en järnväg på detta sätt verkligen vill tillgodose kommunikationsbehovet inom en ort, bör detta därför icke förvägras densamma. Redan medgiven annan linjetrafik med automobil inom samma trafikområde bör då ej heller få utgöra hinder för järnvägen att för sin del anordna trafik av nu angivet slag, och detta allra minst, om den av järnvägsbolaget ifrågasatta linjetrafiken skulle genom tätare turer och ökad säkerhet för trafiken under olika årstider bliva avsevärt bättre än den nuvarande. Ehuru några tidtabeller för omnibustrafiken icke i handlingarna finnas, varken för den beviljade automobilinjen eller för järnvägsaktiebolagets ifrågasatta linje, bör dock bemärkas, att mellan Vassmolösa och Kalmar för närvarande gå 5 tåg dagligen i vardera riktningen.

I enlighet med ovan anförda betraktelsesätt finner väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för sin del, att Kalmar—Torsås järnvägsaktiebolag i första hand bör erhålla trafik tillstånd i och för utövande av linjetrafik till stationer vid järnvägen, d. v. s. i förevarande fall från Ekenäs till Vassmolösa. Därmed torde trafikbehovet öster om järnvägen från Ekenäs och norrut kunna anses fyllt ända upp till Kalmar, varför en självständig, å denna sträcka med järnvägen jämlöpande automobilinje torde vara för trafiken obehörlig. I enlighet härmed synes det nu överklagade beslutet böra undanröjas och järnvägsaktiebolagets besvär i fråga om det av bolaget sökta tillståndet till linjetrafik mellan Ekenäs och Vassmolösa bifallas.»

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hemställde på grund av det anförda, att länsstyrelsens genom resolution den 31 mars 1924 meddelade tillstånd för omnibusägaren Georg Wennergren till linjetrafik mellan Ekenäs och Kalmar måtte upphävas.

Att den nya motorförordningens tillkomst och den därav följande indragningen från och med den 1 april 1924 av alla förut meddelade tillstånd att idka s. k. linjetrafik skulle medföra en del slitningar, säger sig självt. Att omnibusägare, som redan någon tid haft tillåtelse att driva dylik trafik på en viss sträcka och erhållit goda vitsord härför, skulle känna det hårt att ej få detta tillstånd förnyat, är helt naturligt. Men i detta såväl som i andra fall får man ju ej göra de ömmande omständigheterna till bestämningsgrund i första hand.

Både ur järnvägarnas och allmänhetens synpunkt måste det anses av vikt att icke främja en omnibustrafik, som är ägnad att äta ut den lokala järnvägstrafiken.

Att åtskilliga av våra järnvägar icke hava någon lysande ekonomisk ställning är ett faktum, varmed de myndigheter, som hava med dessa angelägenheter att skaffa, och främst bland dessa chefen för kommunikationsdepartementet, tydligen böra ha att räkna.

Då såvitt av statsrådsprotokollet framgår föredragande departementschefen, statsrådet Larsson, icke synes ha ägnat det föreliggande ärendet den uppmärksamhet det förtjänat, har jag med hänsyn till de konsekvenser, vartill det skulle kunna leda, om man fortsätter med att tillstämja omnibustrafik i direkt konkurrens med järnvägarna, yrkat, att utskottet måtte enligt § 107 regeringsformen om vad nu förelupit göra anmälan.

VIII.

[Protokoll över kommunikationsärenden den 29 maj 1925.]

av herrar *Stendahl, David Bergström, Dahl, Reuterskiöld, Leander, A. W. Johansson, Pehrsson* i Göteborg, *Forssell* och *Svensson* i Grönvik, som anförde:

I underdånig skrivelse den 14 april 1925 anhöll Svenska Stenkols Aktiebolaget Spetsbergen, att Kungl. Maj:t »måtte bemyndiga Järnvägsstyrelsen att upprätta kontrakt med bolaget om leverans börjande i oktober 1925 av 80,000 ton stenkol, samt att såsom förskott för denna leverans den 1 nästkommande juli till bolaget utbetala ett belopp av 960,000 kronor».

Bolaget uppgav sina självkostnader för kolen i upplag vid Svea-gruvan till kr. 11: 80 per ton, uti vilken summa inbegripits även allmänna omkostnader och räntor men inga avskrivningar.

Kungl. järnvägsstyrelsen, som häröver hördes, yttrade bland annat:

»Då emellertid, enligt vad ovan framhållits, priset å stenkol under år 1926

kan bliva så lågt, att de av bolaget under brytningstiden till statens järnvägars upplag levererade kolen kunna, om styrelsen skulle bliva nödsakad att själv ombesörja deras hemforslande från Spetsbergen, komma att stå i högre pris än de rätteligen borde betinga, synes till ett bifall till bolagets framställning böra knytas det villkoret, att därest det under våren eller försommaren 1926 skulle visa sig, att nu angivna pris skulle vara för högt i förhållande till priset å engelska kol, bolaget skall vara pliktigt att till statens järnvägars upplag å Spetsbergen utan ersättning leverera ytterligare den kvantitet kol, som kan befinnas erforderlig för att täcka den för statens järnvägar eventuellt uppstående merkostnaden.

Styrelsen får alltså förmåla sig icke hava någon erinran mot det begärda bemyndigandet att för styrelsen med bolaget sluta kontrakt om leverans under år 1925—1926 av 80,000 ton stenkol, levererade till statens järnvägars förenämnda upplag, till ett pris av 12: — kr. per ton samt att betalning för samma kol må, under nyssnämnda villkor, i förskott ske den 1 nästkommande juli».

Enligt avräkning mellan Kungl. järnvägsstyrelsen och Svenska Stenkols Aktiebolaget Spetsbergen å 74,609 ton stenkol, vilka skeppats under år 1925 och varå ett förskott av kr. 15: — per ton givits, uppstod en förlust för statens järnvägar å kr. 347,711: 88. Härav framgår att värdet å under år 1925 skeppade cirka 75,000 ton fritt i upplag på Spetsbergen uppgått till kr. 10: 37 per ton.

Enligt det kontrakt till överenskommelse, som gäller mellan svenska staten och bolaget, återfinnas i § 8 följande bestämmelser:

»Svenska staten skall äga företrädesrätt till inköp av intill hälften av det nya bolagets till skeppning avsedda stenkol. Önskar staten begagna denna sin företrädesrätt, skall tillsägelse därom ske före den 1 oktober året innan det, under vilket kolen skola levereras.

Kolen levereras på av staten anvisad plats, dock ej sjöledes räknat längre avlägsen från Spetsbergen än Göteborg, och skall köpeskillingen, så vida ej annorlunda överenskomes, sålunda beräknas, att kostnaden för varje ton om 1016 kilogram å förbrukningsplasten blir densamma som kostnaden för andra med kolen från bolagets fyndigheter å Spetsbergen jämvärdiga utländska stenkol, som till statens järnvägar till samma förbrukningsort över dennas närmaste importhamn levereras under den tidsperiod, som bolagets leveranser omfatta, eller tiden juni—oktober.

Allteftersom kolen för statens räkning uppläggas i lager å Spetsbergen erlägger staten förskott å köpeskillingen med skäligt belopp. Överenskommelse om förskottets storlek träffas, då staten tillsäger om inköp. Enas ej parterna om förskottets belopp, bestämmes detta av Kungl. Maj:t.»

Efter gemensam beredning inom kommunikations- och handelsdepartementet anbefalldes Kungl. Maj:t den 29 maj 1925 på föredragning av chefen för kommunikationsdepartementet Kungl. järnvägsstyrelsen, »att under av styrelsen angivet villkor med svenska stenkolsaktiebolaget

Spetsbergen träffa överenskommelse om leverans under åren 1925 och 1926 av 80,000 ton stenkol, att levereras till statens järnvägars upplag å Spetsbergen till ett pris av 12 kronor per ton, samt att för ifrågavarande leverans den 1 juli 1925 i förskott utgiva betalning».

Av ovanstående framgår att Kungl. Maj:t

dels med åsidosättande av den i ovanberörda, under riksdagens medverkan tillkomna avtal stadgade förutsättning för utbetalning av förskott förordnat om utbetalning av dylikt förskott å kr. 960,000: —, vilket alltså, därest beslutets tillämpning ej till följd av inträffade omständigheter inställts, skolat utbetalas utan någon säkerhet för staten,

dels ock att beräkningen av sagda förskott verkställets sålunda, att förskottet kommit att överstiga de köpta kolens hela värde.

Med anledning av vad sålunda förekommit hava vi ansett, att konstitutionsutskottet bort göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Larsson, ävensom chefen för handelsdepartementet, statsrådet Svensson.

IX.

[Protokoll över kommunikationsärenden den 29 maj 1925 och handelsärenden den 7 augusti 1925.]

av herrar *Stendahl*, *David Bergström*, *Reuterskiöld*, *Leander*, *A. W. Johansson*, *Pehrsson* i Göteborg, *Forssell* och *Svensson* i Grönvik, som anfört:

I den underdåniga skrivelse av den 14 april 1925, i vilken Svenska Stenkols Aktiebolaget Spetsbergen anhöll om ett förskott av 12 kronor per ton för 80,000 ton stenkol, eller 960,000 kronor, att utbetalas den 1 juli 1925, återfinnes följande:

»Styrelsen tillåter sig meddela, att borgensmännen för bolagets enskilda lån förklarar, att, i den händelse såsom villkor för lämnande av ett förskott å kommande leveranser till Statens Järnvägar skulle uppställas, att amorteringen av det enskilda lånet skulle framskjutas, de vore villiga, att under förutsättning av att bolaget såsom förskott för under oktober 1925 börjande leverans av 80,000 ton stenkol till statens järnvägar den 1 juli 1925 erhåller ett belopp av 960,000 kronor, motsvarande sålunda ett förskott av 12 kronor per ton, medgiva, att det enskilda banklånet skall för tiden den 1 juli 1925—30 juni 1926 utgöra 1,200,000 kronor i stället för det i förbindelsen av den 18 juni 1923 angivna beloppet av 1,050,000 kronor.»

Efter gemensam beredning inom kommunikations- och handelsdepartementet beviljades den 29 maj 1925 det begärda förskottet, men ansågs icke nödigt att taga de privata förlagsmännens erbjudande av en förlängd kredit i anspråk.

Den 13 juni 1925 lämnade ordföranden i Svenska Stenkols Aktiebolaget Spetsbergens styrelse, överdirektören I. Virgin, under hand till handelsministern meddelande om att en eldsvåda utbrutit i en av bolagets gruvor, den s. k. Svea-gruvan, den 12 därförutgångna maj och då ännu påginge, men att förhoppning förefunnes, att elden inom kort skulle vara dämpad. Eldsvådan skulle emellertid komma att föranleda minskad skeppning av kol under sommaren, försämring av resultatet av bolagets rörelse och en minskning av rörelsekapitalet. Det ytterligare prisfall, som inträffat å kolmarknaden, skulle även komma att ytterligare försämra bolagets ställning.

Handelsministern anmodade i anledning härav överdirektör Virgin att lämna alla upplysningar angående den sålunda inträffade situationen till de sakkunniga, som av handelsministern jämlikt Kungl. Maj:ts be- myndigande tillkallats för att verkställa utredning i fråga om statens Spetsbergs-intressen. I samband härmed framhöll statsrådet, att det be- myndigande, som genom Kungl. Maj:ts beslut den 29 maj 1925 lämnats järnvägsstyrelsen att den 1 juli 1925 lämna bolaget förskottslikvid för kol, med hänsyn till de inträffade förhållandena givetvis icke kunde tagas i anspråk.

Någon utbetalning av förenämnda förskott har icke heller ägt rum.

I en den 1 augusti 1925 dagtecknad, den 3 i samma månad till handels- departementet inkommen skrift, gjorde bolaget därefter — jämte anmälan att brytningen vid bolagets gruvor på grund av branden måst nedläggas och att bolagets inkomster till följd därav upphört — framställning om ett lån från staten av 200,000 kronor, att användas till täckande av utgifter för eldsläckning m. m. Kunde ansökan icke beviljas skulle bolaget vara tvunget att omedelbart träda i likvidation.

Såsom tidigare anförts var Svenska Stenkols Aktiebolaget Spetsbergen från privata förlagsgivare tillförsäkrad en kredit av 1,200,000 kronor, varav 150,000 kronor skulle hava återbetalts den 1 juli 1925. Bolaget utnyttjade icke hela den dem tillförsäkrade krediten å 1,200,000 kronor, varigenom de enskilda förlagsgivarna kommo i tillfälle att under åberopande av bestä- melseerna om avbetalning med 150,000 kronor den 1 juli 1925 hindra kreditens utnyttjande efter sistnämnda dag utöver 1,050,000 kronor.

I tillförordnad regering beslöts den 7 augusti 1925 bevilja

»Svenska Stenkols Aktiebolaget Spetsbergen ett lån, att återbetalas till- fullo senast den 1 juni 1926 och löpa med 6 procent ränta för år räknat, till belopp av 200,000 kronor, dock på villkor, att jämväl från enskilt håll lämnas bolaget ett å samma tid och med samma ränta som det nu med- givna statslånet löpande lån å etthundrafemtiotusen kronor.»

Därjämte föreskrevs

»att ifrågavarande statslån och enskilda lån skola jämsides i inbördes förhållande fyra till tre anlitas och sedermera, till såväl kapital som ränta, likvideras,

att lånebeloppen för detta ändamål skola insättas å *en* särskild bankräkning, som innehaves gemensamt av de utav staten utsedda ledamöterna i bolagets styrelse, och av dem i mån av behov utbetalas till bolaget med iakttagande av de närmare föreskrifter, som må meddelas av chefen för handelsdepartementet,

att vad å denna räkning vid lånetidens utgång inestår då skall omedelbart överlämnas till långivarna enligt ovan angivna fördelning, samt

att lånen ej användas till annat än betalning av arbetslöner och bestridande av andra utgifter, som äro nödvändiga för släckande av gruvbranden, vårdande i övrigt av bolagets egendom, så att den ej förfares eller minskar i värde, utlastning av utav bolaget brutna, å Spetsbergen lagrade kol samt bevakande av bolagets rätt, eller som eljest prövas oundgängligen nödvändiga för bolagets fortsatta verksamhet».

I Kungl. Maj:ts proposition nr 195 av detta år angående Svenska Stenkols Aktiebolaget Spetsbergen läses sid 45:

»För den händelse bolaget skulle komma att försättas i konkurs, är det av betydelse att erinra därom, att någon in-teckning i bolagets tillgångar på Spetsbergen ännu icke kunnat sökas eller meddelas, men att genom överenskommelse vid beviljande sommaren 1925 av lånen å tillhoppa 350,000 kronor långivarna erhållit förmånsrätt för dessa belopp framför flertalet övriga fordringar».

Uppgiften bestyrkes icke av statsrådsprotokollet av den 7 augusti 1925, men torde dock få anses vara riktig.

Genom att Kungl. Maj:t den 29 maj 1925 vid beviljande av förskott till Svenska Stenkols Aktiebolaget Spetsbergen underlätit att föreskriva, att det av de privata förlagsgivarna gjorda erbjudandet om betalningsanstånd från den 1 juli 1925 till den 30 juni 1926 av 150,000 kronor skulle utgöra villkor för beviljande av det begärda förskottet, möjliggjordes för de privata förlagsgivarna att den 31 juli 1925, i trots av att vid denna tidpunkt en förödande eldsvåda utbrutit i bolagets gruvor å Spetsbergen, vilken eldsvåda satte bolagets existens i verklig fara, få detta belopp, kr. 150,000:— (oprioriterad fordran), till sig utbetalt.

Den 7 augusti samma år föreskrev Kungl. Maj:t bland annat såsom villkor för ett statslån å 200,000 kronor, att de privata förlagsgivarna samtidigt skulle tillhandahålla bolaget ett lån å 150,000 kronor, men tillerkändes förlagsgivarna för detta lån viss prioriterad ställning, och hava således genom dessa beslut de privata förlagsgivarna, till statens nackdel, tillåtits överföra 150,000 kronor av sin fordran från oprioriterad till prioriterad ställning.

På grund av vad som ovan anförts hava vi ansett, att utskottet till riksdagen bort göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot departementscheferna, statsråden Larsson och Svensson, för deras rådslag den 29 maj 1925 samt mot medlemmarna av den tillförordnade regeringen, statsråden Nothin, Linders, Larsson och Wigforss, för deras rådslag den 7 augusti samma år.

X.

[Protokoll över jordbruksärenden den 17 juli 1925.]

av herrar *von Geijer, Adolf Dahl, Nils Anton Nilsson, P. J. Gustafsson, Magnusson* i Tumhult, *Gustafson* i Kasenberg, *Forssell* och *Svensson* i Grönvik, vilka anfört:

I skrivelse den 4 juni 1924 begärde riksdagen med anledning av väckt motion förnyad utredning rörande möjligheterna för beredande av ökat skydd mot skadegörelse å ungskog samt framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

I det utlåtande, som jordbruksutskottet hade avgivit i ärendet och vari utredningen tillstyrkts, uttalades bland annat — efter det att ett i Stockholm tillämpat förfarande, innefattande tillståndsbevis från vederbörande skogsägare vid handel med julgranar omförmäls — följande: »Ett genomförande av denna metod för nu förevarande fall synes utskottet dock knappast kunna innebära en lycklig lösning, icke minst med hänsyn till svårigheterna att finna praktiskt utförbara och effektiva bestämmelser i gällande hänseende.» Vidare erinrade utskottet, att det åsyftade skyddet möjligen skulle kunna befrämjas genom att den ifrågavarande åverkan bleve lagd under allmänt åtal.

Över riksdagens framställning infordrades yttrande från domänstyrelsen, som i utlåtande den 22 december 1924 avstyrkte särskild lagstiftning och uttalade att den reglering i städerna av handeln med skott och kvistar av träd, vilken kunde finnas erforderlig till befrämjande av ifrågavarande syfte, borde ankomma på polismyndighetens fria prövning.

Med överlämnande av domänstyrelsens utlåtande infordrades därefter länsstyrelsernas och skogsvårdsstyrelsernas yttranden. Åtta länsstyrelser och nio skogsvårdsstyrelser uttalade anslutning till domänstyrelsens ståndpunkt, varemot sexton länsstyrelser och fjorton skogsvårdsstyrelser tillstyrkte, vissa styrelser såväl utsträckning av åklagarens åtalsplikt som lagfästande av ett tillståndsförfarande, andra styrelser ettdera av dessa alternativ. Från åtskilliga länsstyrelser och skogsvårdsstyrelser vitsordades i synnerligt positiv form, att frågan gällde ett betydande såväl privat- som nationalekonomiskt intresse, och att de påtalade övergreppen nått en omfattning, som påkallade lagstiftningsåtgärd.

Vid föredragning den 17 juli 1925 inför tillförordnad regering har Kungl. Maj:t »med hänsyn till vad i ärendet förekommit», funnit riksdagens skrivelse ej föranleda vidare åtgärd.

Den avvägning av synpunkter som skett, då Kungl. Maj:t funnit riksdagens uttalade önskan och de starkt motiverade kraven från ett flertal länsstyrelser och skogsvårdsstyrelser böra träda tillbaka för domänstyrelsens

och ett mindretal länsstyrelser och skogsvårdsstyrelser uppfattning, hava vi ej kunnat finna vara väl grundad.

Den centrala myndigheten för statens skogsförvaltning kan ej antagas äga sådan kännedom om de ifrågavarande missförhållandena som de lokala myndigheterna och dessa senares uttalanden hava enligt vår mening, bort företrädesvis tillvinna sig beaktande. Anmärkas må ock att jämväl domänstyrelsen — såsom i ärendet är upplyst — i tidigare yttrande — den 20 november 1913 — tillstyrkt lagfästande av tillståndsförfarande vid handel med toppar av tall och gran.

Vi hava ansett att behandlingen av förevarande ärende bort föranleda konstitutionsutskottet att jämlikt § 107 regeringsformen göra anmälan emot ledamöterna i den tillförordnade regeringen statsråden Nothin, Linders, Schlyter och Möller.

XI.

[Protokoll över jordbruksärenden den 11 september 1925.]

av herrar *David Bergström, N. J. F. Almkvist* och *Leander*, vilka anført:

Sedan Aktiebolaget Gustafsbergs fabriksintressenter, skeppsredaren Erik Brodin m. fl. hos Österbygdens vattendomstol anhängiggjort ansökan om inrättande av en allmän farled genom Ålstäket i Gustafsbergs socken, Stockholms län, hemställde vattendomstolen, jämlikt 5 kap. 3 § vattenlagen, i skrivelse den 27 september 1922, frågan om detta företag till Kungl. Maj:ts prövning, därvid tillika överlämnande, jämte övriga till ärendet hörande handlingar, en av vattenrättsdomaren avgiven särskild framställning rörande koncessionsvillkor för företaget.

Samtidigt erinrade vattendomstolen att ifrågavarande ärende tidigare anhängiggjorts hos länsstyrelsen i Stockholms län, men att denna ansökan, som av länsstyrelsen underställts Kungl. Maj:ts prövning, blivit, innan något beslut i ärendet förelåg, av sökanden återkallad.

Vid ärendets föredragning inför Konungen i statsrådet den 11 september 1925 förelågo jämlikt protokollet dels utlåtanden den 13 juni 1919 av länsstyrelsen i Stockholms län, den 21 oktober 1919 av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, den 6 december 1919 av kanalkommissionen, den 25 februari 1920 av chefen för kustartilleriet, den 29 april 1920 av chefen för marinstabens och den 15 maj 1920 av chefen för generalstabens, samtliga dessa utlåtanden avgivna med anledning av den tidigare ansökan i ärendet, dels också utlåtande av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen av den 29 december 1923 och förnyat utlåtande av vattenrättsdomaren den 17 januari 1925.

Kungl. Maj:t fann gott att i detta ärende, vilket varit föremål för gemensam beredning med försvars- och kommunikationsdepartementet, jämlikt 5 kap. 3 § vattenlagen dels förklara hinder mot ifrågavarande företag med

den huvudsakliga planläggning, som enligt vattendomstolens framställning av sökandena tillämnats, icke möta, dels ock för företaget föreskriva vissa villkor.

Dessa villkor, angivna i 17 olika punkter, överensstämma med det i vatterrättsdomarens förnyade utlåtande av den 17 januari 1925 uppgjorda förslag, dock att i punkt 3, på grund av ett icke diariefört och icke i statsrådsprotokollet omnämnt s. k. underhandsyttrande, infordrat från militär myndighet, vidtagits en ändring, ävensom att i punkt 13 skett ett förtydligande.

Bland de för företaget föreskrivna villkoren märkas särskilt de två, som stå främst i nummerföljden och vilka lyda som följer:

1) att till underlättande av kanalens framtida utvidgning åt kanalområdet skall givas en bredd av omkring 100 meter; ankommande på vattendomstolen att meddela närmare bestämmelser angående gränserna för kanalområdet;

2) att den svängbro, varå den allmänna vägen från Värmdö kyrka till Gustavsberg skall framdragas över kanalen, skall erhålla sådan konstruktion, att utan ändring eller ombyggnad genom densamma kunna framföras fartyg med ett djupgående av intill 5.5 meter.

Frågan om upptagande av ännu en för djupgående fartyg trafikabel inloppsled söderifrån till Stockholm är av gammalt datum. En tid koncentrerade sig intresset huvudsakligen på upprensning och fördjupning av Baggensstaket. Sedermera uppstod frågan om upptagande av en ny farled medelst anläggning av en kanal genom Moranedet, i närheten av Baggensstaket.

Vid den tidpunkt, då planen på upptagande av en ny, för större fartyg trafikabel farled mellan Baggensfjärden och den inre Stockholmsskärgården senast var allvarligt å bane, fann sig riksdagen böra i skrivelse till Kungl. Maj:t den 10 maj 1907 uttala önskvärdheten av att icke någon, för större fartyg trafikabel, ny farled mellan Baggensfjärden och den inre Stockholmsskärgården må utan riksdagens hörande vinna Kungl. Maj:ts koncession.

Såsom av 1907 års skrivelse framgår, fann riksdagen det vara av synnerlig vikt att äga tillfälle att deltaga i prövningen av de militära och statsfinansiella synpunkter, som i detta sammanhang kunde bliva att taga i betraktande.

Erfarenheten har också lärt, att på det militära området och enkannerligen på befästningarnas efterkraven kunna bliva både många och betydande. Och då riksdagen så uttryckligt begärt att bliva hörd i fråga om en farled, genom Baggensstaket eller Moranedet, synes redan detta bort utgöra tillräcklig anledning att jämväl underställa den koncession, som nu beviljats, riksdagens prövning.

Då så ej skett, hava vi yrkat att konstitutionsutskottet skulle jämlikt § 107 regeringsformen för riksdagen anmäla förhållandet.

XII.

[Protokoll över jordbruksärenden den 11 december 1925.]

av herrar *Adolf Dahl, Nils Anton Nilsson, Jeppsson* och *Svensson* i Grönvik, vilka anfört:

Genom beslut den 11 december 1925 har Kungl. Maj:t efter ansökan, medgivit enskild jakträttsinnehavare rätt att utan hinder av fridlysningsbestämmelser samt föreskrifter i §§ 4 och 13 i gällande jaktstadga under tiden 1 januari—15 februari 1926 å sitt jaktområde infånga samt inom riket transportera intill 200 levande harar.

Ansökningen hade avstyrkts av vederbörande jägmästare samt tillstyrkts av överjägmästaren och kungl. domänstyrelsen.

I skrivelse den 27 maj 1925 hade riksdagen i anledning av väckta motioner anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga de åtgärder, som efter verkställd utredning kunde finnas erforderliga till förekommande av skadegörelser förorsakade av hare.

I berörda skrivelse anföres bl. a.: »De åtgärder, som av motionärerna föreslagits, gå ut på förhindrande av den tyske harens spridning genom förbud att importera, transportera, försälja och utplantera dylika harar. Även riksdagen håller före, att de åtgärder som må vara möjliga och erforderliga för begränsande av ifrågavarande skadegörelser snarast böra vidtagas. Riksdagen anser sig emellertid icke kunna på sätt motionärerna föreslagit, taga bestämd ståndpunkt i fråga om arten av sådana åtgärder, utan vill göra en mera allmänt hållen framställning i ämnet».

I de motioner som föranlett riksdagens beslut hade lämnats utredning angående de skador, som under vintern 1923—1924 av harar vållats å fruktträdgårdar i skilda delar av landet, utvisande att skadegörelsen föranlett mycket betydande ekonomisk förlust och att densamma huvudsakligen skett genom s. k. tyska harar.

Riksdagens ifrågavarande skrivelse har ej föranlett annan Kungl. Maj:ts åtgärd än att densamma, jämlikt beslut den 12 juni 1925, överlämnats till den person som har sig anförtrott utredning angående vissa ändringar i gällande jaktstadga.

Efter det att riksdagen uttalat den meningen, att åtgärder för begränsning av skadegörelser genom tyska haren *snarast* böra vidtagas samt därvid påpekat bl. a. utvägen av förbud emot transport och utplantering av dylika harar, torde ett fortsättande av Kungl. Maj:ts tidigare medverkan till dylik utplantering ej skäligen ha bort äga rum, innan närmare utredning i det av riksdagen väckta spörsmålet förelegat.

Med anledning av vad sålunda förekommit ha vi ansett anmälan jämlikt § 107 regeringsformen böra göras emot den vid handläggningen av ifrågasvarande ansökan föredragande ledamoten av statsrådet t. f. chefen för jordbruksdepartementet statsrådet Levinson.
